

บทที่ 4

กรรมในปรัชญาasangshye-yeche

ความน่า

โลกทัศน์ของชาวอินเดียนโบราณนั้น ต่างก็มีความสัมพันธ์และ
เกี่ยวข้องกัน ก่อนที่เราจะกล่าวถึงกรรมในปรัชญาasangshye-yeche นั้น เรา
ควรจะทราบแนวความคิดอินเดียนโบราณที่มีอิทธิพลต่อปรัชญาasangshye-yeche
เกี่ยวกับเรื่องนี้ก่อน คัมภีร์สำคัญต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่องกรรมของ
ปรัชญาasangshye-yeche มีอยู่หลายคัมภีร์ ได้แก่ คัมภีร์พระเวท, คัมภีร์อุปนิษัท
และคัมภีร์ภควัทคีตา ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

คัมภีร์พระเวท

แม้ว่ายุคพระเวทเป็นยุคพิธีกรรมนิยมพร้อมกับเทวนิยมก็จริง แต่
คัมภีร์พระเวทยังได้กล่าวถึงกรรมในสภาวะของ "ฤๅษี" หมายถึงกฎแห่ง
กรรมอันไม่สามารถจะละเมิดได้ กรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมความเป็นไปของทุกสิ่ง
นับตั้งแต่เทพเจ้าลงมา แม้ว่าพระเวทจะยอมรับว่าเทพเจ้าบันดาลให้เหตุ
การณ์เกิดขึ้น แต่ก็โคจรตามฤๅษี ฤๅษีเกิดขึ้นเอง ก่อนเทพองค์ใดทั้งสิ้น
ในพระเวทมีข้อความกล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ :

"ข้าแต่เทพมิตร และเทพวรุณ พระองค์ทรงรักและหลงใหลใน

ฤๅษี และโคจรอาศัยฤๅษีนี้เองพระองค์จึงทรงอาณูภาพ...

ฤๅษีและความจริงนิรันดร์ เกิดจากความร้อนระอุของไฟ

จากฤๅษีเกิดราตรี..."¹

ข้อความนี้บอกให้ทราบว่าองค์มีตระกูลและวรรณะ มีชีวิตและความเป็นอยู่ภายใต้การบังคับจากสิ่งที่เรียกว่า "ฤๅษะ" นั่นเอง "ฤๅษะ" จึงเป็นผู้ควบคุมความเป็นไปของทุก ๆ สิ่งในจักรวาล จึงเป็นสิ่งแท้จริง และเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นอย่างอื่นตลอดไป นอกจากนั้นฤๅษะยังเป็นกฎที่มีอยู่และทำงานด้วยตัวของมันเอง ถ้าหากผลของการกระทำไม่สามารถจะปรากฏออกมาในชีวิตปัจจุบัน ผลของการกระทำอันนั้นก็จะติดตามไปในชีวิตต่อไป ในภายหน้าอีก จนกว่าจะหมดผลกรรมที่ได้กระทำ

การกระทำดีหรือกุศลกรรมในยุคระเวท จึงหมายถึงการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของเทพเจ้า หากการบูชาัญญู ตามแนวของฤๅษะ นั่นเอง นักปราชญ์คนสำคัญในยุคนั้นของอินเดียก็ได้ยืนยันหลักการนี้เช่นกัน ดังนี้

"คนดี คือผู้ปฏิบัติตามแนวทางของฤๅษะ ซึ่งเป็นความจริงและความเป็นระเบียบ ผู้ปฏิบัติตามระเบียบเรียกว่า วรณะ วรณะนี้ คือแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีความพอดีของคนดีผู้ซึ่งปฏิบัติตามแนวทางของฤๅษะ คนดีตามคำสอนของพระเวทจะต้องไม่เปลี่ยนแปลงแนวทางชีวิตของเขา"¹ ข้อความนี้บอกให้เราทราบว่า คนดีจะต้องปฏิบัติตามแนวทางของฤๅษะอย่างสม่ำเสมอ

โดยไม่มีความบกพร่องแม้แต่น้อย และจะต้องยึดถือปฏิบัติตลอดไปโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะพระเวทถือว่าฤๅษะนั้นเป็นสภาวะสูงสุดซึ่งมีความเป็น

ระเบียบและความถูกต้องในตัวเอง ใครก็ตามที่ปฏิบัติตามฤๅษะแล้ว จะได้รับแต่สิ่งที่ดี มีความสุข และเป็นบุคคลมีชีวิตประเสริฐที่ได้รับการสรรเสริญยกย่องจากคนทั่ว ๆ ไป มนุษย์จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สงบ เห็นใจกันช่วยเหลือกันและกัน ภายใต้กฎเกณฑ์แห่งฤๅษะ เมื่อบุคคลที่กระทำดีตามลงไปใน

¹S.Radhakrishnan, S. Indian Philosophy, Vol I, P.110

ผลของกรรมจะทำให้ไปเกิดในที่ใด กล่าวคือสวรรค์ เสวยสุขร่วมกับเทพเจ้าทั้งหลาย เราจะพบข้อความยืนยันเช่นนี้อย่างชัดเจนว่า

"ขอให้ข้าพเจ้าบรรลุถึงสถานที่ประเสริฐของท่านวิษณุ ซึ่ง ณ ที่นั้นบุคคลผู้มีศรัทธาคือเทพเจ้าจะมีบิภิกษุอยู่ ทุกคนในที่นั้นจะเข้าไปเป็นพวกห้องกับพระวิษณุทรงความดี"¹

ในทางตรงข้ามผู้ไม่ปฏิบัติตามหลักแห่งฤๅษะ พระเวทถือว่าเป็นคนไม่ดี สิ่งที่พระเวทถือว่าเป็นความชั่วร้ายที่ต้องได้รับโทษ ได้แก่ การชักชวนคนไปในทางผิด การผิดประเวณี การพูดเท็จ การขโมย เป็นต้น ถ้าใครกระทำความผิดจะต้องได้รับโทษตามผลกรรมที่ตนทำลงไป ถ้าใครเป็นคนพูดเท็จ ผลกรรมจะทำให้เขาทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ เราได้พบข้อความยืนยันเช่นนี้ไว้ชัดเจนว่า

"ผู้ที่กล่าวหาข้าพเจ้าด้วยความเท็จ ขอให้เรากำเนินไปตามความสุจริตใจของเรา ข้าแต่อินทเทพ ถ้าเขาเป็นคนพูดเท็จ ขอให้เขาเป็นผู้ที่ทำอะไรไม่ประสบความสำเร็จ"²

ดังนั้น เราอาจกล่าวได้ว่าชาวอินเดียนยุคพระเวทนั้น มีความเชื่อใน "ฤๅษะ" อันเป็นเค้ามูลแนวความคิดเรื่องกรรม และความเป็นอมตภาพของวิญญาณ (อาตมัน) ความตายไม่ได้หมายถึงการทำลายสูญ แต่เป็นการสืบทอดภพหรือชาติในอีกสภาพหนึ่ง ซึ่งจะ เป็นสุขหรือทุกข์ ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่ได้กระทำไว้ เนื่องจากยุคพระเวทถือว่า พิธีกรรมคือหนี่งสิ่งที่จะต้องกระทำ

¹S.Radhakrishnan & C.A. Moore, A Source Book in Indian Philosophy, P.33

²เรื่องเดียวกัน หน้า 28

(ชำระ) การสวดมนต์ บูชาพระผู้เป็นเจ้าจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปฏิบัติ เพื่อให้พระผู้เป็นเจ้าประทานพรให้ การประกอบพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการประพฤติปฏิบัติตามกตะนั้นเอง พระผู้เป็นเจ้าทรงรู้การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ พระองค์จะประทานรางวัลให้แก่ผู้กระทำดี และลงโทษผู้กระทำชั่ว ในยุคนี้ความเชื่อถือในพระผู้เป็นเจ้าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด โศภมี "กตะ" เป็นกฎทางศีลธรรม เป็นมาตรฐานแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์

คัมภีร์อุปนิษิต

คัมภีร์อุปนิษิตเป็นตอนสุดท้ายของคัมภีร์พระเวท รวบรวมแนวความคิดทางปรัชญาที่กระจัดกระจายอยู่ในมันตระ พราหมณะ และอาร์ณยะของคัมภีร์พระเวท บางครั้งก็มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เวทานตะ เนื่องจากอุปนิษิตมีอยู่เป็นจำนวนมากมาย เนื้อความของอุปนิษิตต่าง ๆ จึงแตกต่างกันไปบ้าง บางครั้งถึงกับขัดแย้งกันก็มี ทั้งนี้เพราะอุปนิษิตทั้งหมดไม่ได้เกิดขึ้นในคราวเดียวกัน อุปนิษิตที่เกิดขึ้นในตอนแรกกับอุปนิษิตที่เกิดขึ้นตอนหลังสุด มีอายุห่างกันเกือบพันปี¹ อย่างไรก็ตามแม้จะมีอุปนิษิตอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ปัญหาที่เป็นจุดสนใจของอุปนิษิตเหล่านั้นก็มีไม่กี่ปัญหา ปัญหาดังกล่าวได้แก่ :

1. อะไรคือ พรหมัน และอาตมัน
2. อะไรคือ มาษาและอวิทยา
3. อะไรคือ โลกษะ
4. อะไรคือ ต้นกำเนิดโลก

¹คร.สุนทร ๗ รั้งนี้, ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ, หน้า 14 และอ่านเพิ่มเติม

เนื่องจากว่าคัมภีร์อุปนิษัทมีได้เกิดขึ้นในคราวเดียวกัน ทำให้มีเนื้อความไม่ตรงกัน ชัดแย้งกัน หรือต่างกันออกไป เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดทฤษฎะทางปรัชญาที่แตกต่างกันในฝ่ายฮินดู นั่นก็คือเมื่อคณาจารย์ฝ่ายฮินดูคนใดพอใจคำสอนของอุปนิษัทคนใด ก็ยกเอาคำสอนของอุปนิษัทนั้น ๆ ขึ้นมาตีความและอธิบายไปตามทฤษฎะความคิดเห็นของตน คณาจารย์แต่ละคนก็มีสำนักผู้เลื่อมใสเป็นจำนวนมาก และยึดถือเอาทฤษฎะของผู้เป็นอาจารย์ว่าเป็นทฤษฎะที่ถูกต้องในการปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีระบบหรือสำนักต่าง ๆ ของปรัชญาฮินดูขึ้น 6 สำนัก ดังนี้

1. นยาเย (Nyāya)
2. วาเชสิกะ (Vaiśeṣika)
3. สางขะ (Sāṅkhya)
4. โยคะ (Yoga)
5. มีมางสา (Mīmāṃsā)
6. เวทานตะ (Vedānta)¹

คัมภีร์อุปนิษัทได้รับอิทธิพล ความเชื่อเรื่องกรรมมาจาก "ฤคะ"

ในคัมภีร์พระเวท¹ เราอาจกล่าวได้ว่า กฎแห่งกรรมในปรัชญาฮินดูเพียงมีความหมายเป็น 2 นัย กล่าวคือ (1) กฎแห่งเหตุและผลของธรรมชาติ (Law of Natural Causation) (2) กฎแห่งศีลธรรม (Law of Ethics)²

1อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M. Datta, An Introduction to Indian Philosophy, P.P. 5-7

2อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol. I, P.P.244-249

กฎแห่งกรรมในแง่ที่เป็นกฎแห่งเหตุและผล ทุกอย่างเกิดขึ้นจากเหตุ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น คาร์มอยู่หรือดับไปอย่างลอย ๆ ไร้มันไม่มีเหตุหรือปราศจากเหตุ

กฎแห่งกรรมในแง่ที่เป็นกฎแห่งศีลธรรม หมายถึงกฎแห่งการกระทำของสิ่งมีชีวิต หรือเป็นกฎแห่งการกระทำของมนุษย์โดยตรงที่ว่า ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว การประกอบพิธีบูชาผิวนั้น ถือว่าเป็นการประกอบกรรมดีหรือกุศลกรรมอย่างหนึ่งตามคำสอนชั้นต้นของอุปนิษัท การบำเพ็ญตบะแบบนักบวช เพื่อบรรลุโมกษะ เป็นกุศลกรรมชั้นสูงสุด

แนวคิดเรื่องกรรมในคัมภีร์อุปนิษัทถือว่า ผลกรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาแล้วนั้น ย่อมไม่สูญหายไปไหน ใครทำดีย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้รับกรรมชั่วเป็นผลตอบแทน มนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจและกระทำ และต้องรับผลของการกระทำด้วย ดังข้อความที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ภฤทททาร์ณยกะ-อุปนิษัทว่า

"บุคคลจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับการกระทำ หรือความประพฤติของเขา คนทำดีย่อมได้ดี คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว คนจะเป็นคนดีก็โดยการกระทำดี จะเป็นคนเลวก็เพราะปฏิบัติเลว คนเราจะเป็นอย่างไรก็เกิดจากความต้องการของเขาเอง เขาต้องการอย่างไรก็ตัดสินใจอย่างนั้น เมื่อตัดสินใจและกระทำลงไปแล้ว เขาย่อมได้รับผลที่เขากระทำลงไป"¹

คัมภีร์อุปนิษัทเชื่อในภพหน้าหรือการเกิดใหม่ เมื่อร่างกายนี้แตกดับหรือตายไป ชีวามันจะเคลื่อนออกจากร่างเก่า ไปอาศัยอยู่ในร่างใหม่

¹Brihadaranyaka Upanishad, 4.4.5, Quoted in Max muller, F., The Sacred Books of the East. The Upanishads, Part II, Vol. 15, P.176

เหมือนคนเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดเก่าแล้วสวมใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ ตามนัยแห่งอุปนิษัทนั้นเราอาจกล่าวได้ว่า ก่อนที่ชีวาत्मันจะออกจากร่างเก่ามันจะต้องหาร่างใหม่ที่จะไปอาศัยอยู่ ซึ่งจะคิดหรือไม่เกิดขึ้นอยู่กับกรรมดีหรือกรรมชั่วที่ชีวาत्मันได้เคยกระทำไว้ สำหรับผลแห่งกรรมดีจะมีค่าอยู่ 2 ทาง กล่าวคือ

1. เทวสถาน (ทางแห่งเทพ) : หมายถึงทางของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แยกตัวออกจากสังคมไปอยู่ป่า เพื่อฝึกสมาธิทำใจให้เป็นพรหมเมื่อกายไปแล้ว ชีวาत्मันก็จะเดินทางไปเป็นส่วนหนึ่งของพรหม ชีวาत्मันของผู้มีศรัทธาเช่นนี้ จะไม่มีการเกิดใหม่ และไม่มีการติดข้องกับผลของกรรม เพราะบุคคลผู้นั้นได้รู้แจ้งถึงพรหมัน ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง

2. นิกายาน (ทางแห่งบิคร) : หมายถึงทางไปของชีวาत्मันเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ทำความดีต่าง ๆ ทาประโยชน์แก่สังคม บริจาคทานช่วยเหลือผู้อื่น กุศลกรรมเหล่านี้เป็นกุศลกรรมธรรมดา เมื่อกายไปแล้วชีวาत्मันจะดำเนินไปตามทางแห่งควันหรือทางแห่งความมืด อยู่ในโลกของบิคาชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง เมื่อครบกำหนดแล้วก็จะกลับมาเกิดใหม่ในโลกมนุษย์อีก ผู้กระทำดีก็จะเกิดในที่ดี เกิดในตระกูลสูง เช่นพราหมณ์ กษัตริย์¹

สำหรับผู้กระทำกรรมชั่ว คายแล้วจะไปเสวยความทุกข์ควรแก่กรรมของคน เมื่อพ้นจากขมโลกแล้ว กลับมาเกิดเป็นมนุษย์จะเกิดในตระกูลต่ำ เช่นจัณฑาล หรือไม่ก็เกิดเป็นสัตว์

ดังนั้น กรรมดีกรรมชั่วที่ทำไว้ไม่สูญ จะยังให้ผลต่อไปจนกว่าจะชดเชยจนหมดสิ้น แต่ในกรณีที่บุคคลนั้นได้บรรลุแจ้งถึงพรหมันแล้ว เมื่อกายไป

¹อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, *Indian Philosophy*, Vol.

I, P.P.252-255.

ชีวิตมันจะไม่กลับมาเกิดอีก เข้าสู่โลกแห่งความเป็นเอกภาพกับพรหมันตลอดกาล ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก

อวิชชาคือความไม่รู้ เป็นสาเหตุแห่งอกุศลกรรม คราบโคที่ขจัดอวิชชาไม่ได้ ชีวิตมันก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ เมื่อขจัดอวิชชาได้ ชีวิตมันก็บรรลุมฤตยะ กลับคืนสภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมัน ชีวิตมันที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนั้น เป็นอภิมหาทุกข์ เป็นอมตะ สิ่งที่เกาะอยู่กับอภิมหาทุกข์ที่เปลี่ยนแปลง สิ่งนั้นคือความทะยานอยาก (ตัณหา) ถ้าความทะยานอยากหมดสิ้น เมื่อใดก็ไม่ต้องมาเกิดอีก สิ่งที่จะทำให้เราตัดความอยากออกไปได้ก็คือ ความรู้ที่แท้จริง หรือการรู้จักอาत्मะนั่นเองเอง จึงจะสามารถทำลายความทะยานอยากได้ ถ้าชีวิตมันมีความรู้ และความเข้าใจอย่างแท้จริงว่า ร่างกายที่อาศัยอยู่นั้นไม่จีรัง และรู้ว่าชีวิตมันกับพรหมันเป็นสิ่งเดียวกัน ผู้ที่รู้แจ้ง เช่นนี้จะไม่ต้องกลับมาเกิดใหม่ ความรู้นี้เรียกว่าเป็นความรู้ในระดับสูง (ปรัวิทยา) ความรู้ในระดับสูงนี้นั่นเอง คือความหลุดพ้น เราอาจจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ความหลุดพ้นนั้นเป็นผลของการมีความรู้ระดับสูง (ปรัวิทยา) ส่วนความรู้ขั้นต่ำเป็นเพียงวิถีนำไปสู่ความรู้ระดับสูง หรือความหลุดพ้นนั่นเอง¹

คัมภีร์ภควัทคีตา

ภควัทคีตา (เพลงของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า) มีเนื้อหาของคัมภีร์แบ่งออกได้เป็น 3 ตอน คือตอนที่ (1) กล่าวถึงการแสวงหาความรู้เรื่องตัวตน

¹อ่านเพิ่มเติม คร.สุนทร ณ รั้งยี, ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ หน้า

16 และ S.Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol.I,P.149

(Self) ว่าเป็นอมตะและเป็นส่วนหนึ่งของพรหม ตอนที่ (2) กล่าวถึงเรื่องความรู้เกี่ยวกับพระเจ้า ส่วนตอนที่ (3) เป็นการประยুক্তแนวความคิดและคำสอนของภควัฒิตตา ส่วนใหญ่แล้วได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์อุปนิษด

แนวคิดเรื่องกรรมของคัมภีร์ภควัฒิตตา เน้นเรื่องการกระทำ (กรรมโยคะ) ซึ่งเป็นปฏิบัติประพฤติปฏิบัติในกรรมที่ควรทำ ได้แก่ ทาน ฌญ และคบะ กรรมที่ไม่ควรละได้แก่กรรมที่เกิดจากการกระทำโดยไม่หวังผล และต้องตั้งอยู่บนญาณหรือความรู้ สนับสนุนด้วยความภักดีที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้าสูงสุด จะทำให้สามารถหลุดพ้นจากวัฏสงสาร บรรลถึงความหลุดพ้นได้

มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการกระทำด้วยกันทั้งสิ้น เพราะส่วนประกอบของประภคติ 3 อย่างคือ (1) สัตวะ (2) รชัส และ (3) คัมส ทำให้เกิดมิกิริยาหรือการกระทำ สัตวะนั้นขึ้นอยู่กับญาณ เป็นส่วนดี ไม่มีมลทิน ไม่คิดเนื่องในความสุข รชัสเป็นส่วนที่ขึ้นอยู่กับคัมส ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว ส่วนคัมสเป็นส่วนที่ขึ้นอยู่กับความรัง เเซลา ทำให้เกิดมีความประมาท เกียจคร้าน ความสับสน

"แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ไม่มีใครเลยที่จะอยู่ได้แม้ชั่วขณะโดยไม่กระทำอะไรเลย เพราะทุก ๆ คนจะถูกคลุณะ อันเกิดจากประภคติผลักดันให้กระทำกรรม"²

ภควัฒิตตาสอนให้กระทำกุศลกรรมอยู่สม่ำเสมอ เพราะการกระทำกรรมที่เป็นกุศลจะนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ นั่นคือภควัฒิตตาสอนให้เชื่อมั่นในสัตวะ

อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosophy,

Vol. I, P.P. 525-526

²S. Radhakrishnan, The Bhagavadgita, P.133

ภคัทธิตาถือว่า เอกภพ (Universe) เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วย การกระทำ การหยุดนิ่งไม่ใช่อิสรภาพ แต่หมายถึงการแตกดับ กิจกรรมทั้งหลายที่มนุษย์กระทำนั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้เอกภพดำรงอยู่ได้ จึงเป็นหน้าที่ของ ทุก ๆ คนที่จะช่วยให้เอกภพของเราสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปด้วยการกระทำ ของแต่ละคน¹

คัมภีร์ภคัทธิตาไม่ได้สอนให้ปฏิเสธโลกหรือชีวิตสามัญชน ด้วย การออกบวชเป็นฤาษี ซึ่งเป็นการหนีโลก แต่คัมภีร์ภคัทธิตาสอนให้อยู่ในโลก พร้อมกับ การปฏิบัติภารกิจหน้าที่ด้วยความรู้สึกปลอดวาง ดังนั้นการกระทำตาม คำสอนของภคัทธิตา จึงหมายถึงการกระทำที่ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นหลักการสำคัญที่สุดของกรรมโยคะ เป็นการปลอดวาง การกระทำนั้นถือว่า เป็นหน้าที่ที่ต้องทำ ผลกรรมย่อมไม่มีผลต่อผู้กระทำ เช่นกษัตริย์มีหน้าที่ ปกครอง ไม่ครั้นคร้ามต่อสงคราม เมื่อสู้รบการฆ่าคนในสนามรบก็ไม่มีผล กรรมติดตามไป เป็นต้น

การกระทำที่ละทิ้งกิจกรรมทางโลก ส่งเสริมการยุติกรรมทั้งหมด และถอนตนออกจากโลกที่มีงานประจำวันทั้งหมด คือนิวัตติกกรรม เป็นการ กระทำของผู้ที่ต้องการหลุดพ้น หรือบรรลุมฤณะ ส่วนผู้ที่ยังไม่บรรลุ กระทำ กิจกรรมโยคะหวังผลตอบแทน มีความปรารถนา ความอยาก เรียกว่า ประเวติ กรรม คัมภีร์ภคัทธิตาไม่ได้สอนให้ทำลายความอยาก หรือความต้องการจน หมดสิ้นตามแบบนิวัตติกกรรม หรือสอนให้หวังผลตอบแทนแบบประเวติกรรม แต่สอนให้ประสานความต้องการของคนเข้ากับความต้องการของพระผู้เป็น เจ้าโดยวิธีกรรมโยคะ รักษาความหมายของการสละโลก และขณะเดียวกันก็

ไม่ทั้งหน้าที่ทางโลก ยกย่องชีวิตที่ทำงานอย่างหนัก และไม่เปิดช่องให้แรงกระตุ้นของความเห็นแก่ตัว มามีบทบาทในชีวิต เป็นการกระทำโดยสันนิษฐานว่าตนเอง เป็นเพียง เครื่องมือหรืออุปกรณ์ของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ¹

คัมภีร์ภควัทคิตาถือว่า ความภักดีต่อพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ การให้บริการแก่พระเจ้าโดยปราศจากการหวังผลตอบแทน จงรักภักดีต่อพระองค์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ จัดเป็นกรรมอย่างหนึ่ง แต่ต้องแสดงออกโดยความรู้อย่างแท้จริงจึงจะถือว่าได้แสดงกรรมที่ถูกต้อง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของจะช่วยให้หลุดพ้นจากบาปทั้งปวง

ประภคิตีเป็นผู้กระทำกรรม อาตมามิใช่ผู้กระทำกรรมแต่อย่างใด เมื่อคนเราย้ายแล้วชีวิตมันก็จะออกจากร่างเก่า แล้วไปอาศัยร่างใหม่ ร่างกายเท่านั้นที่สูญสลาย แต่ชีวิตมันเป็นอมตะ บุคคลจะไปเกิดในที่ดีหรือไม่ดี ก็ขึ้นอยู่กับกรรมดีหรือกรรมชั่วที่ได้กระทำ ซึ่งจะมีผลเป็น 2 ทาง คือ (1) ทางสว่าง และ (2) ทางมืด ทางสว่างคือทางของผู้ที่ตายแล้วจะไม่กลับมาเกิดอีก ส่วนทางมืดคือทางของผู้ที่ตายไปแล้วจะต้องกลับมาเกิดอีก

การบรรลุโมกษะหมายถึงการทำลายกัมมहा ความทะยานอยากให้หมดสิ้นไป ทำให้รู้แจ้งในอาตมามิ โดยถือเอาความรู้เป็นแกนกลางสำคัญ กรรมและความภักดีเป็นเพียงการแสดงออกของความรู้ ถ้าปราศจากความรู้เสียแล้ว ความหลุดพ้น การละทิ้งความยึดมั่นในการกระทำก็ การมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าโดยปราศจากการหวังผลตอบแทน ก็ดี ย่อมไม่อาจจะมีขึ้นได้

1อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosophy,

Vol. I, P.P. 529-533.

ดังนั้น เราจึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า ความเห็นเรื่องกรรมในคัมภีร์
พระเวท คัมภีร์อุปนิษัต และคัมภีร์ภควัทคีตา เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมาก ต่อแนวคิด
เรื่องกรรมในปรัชญาสางฆะ-โยคะ ซึ่งจะกล่าวถึงอย่างละเอียดในลำดับ
ต่อไป

ความเป็นมาของปรัชญาสางฆะ

ปรัชญาสางฆะ เป็นปรัชญาในสายอัสติกะ เป็นระบบปรัชญา
สำนักหนึ่งในบรรดา 6 สำนักของปรัชญาฮินเดียน ท่านกบิละ (Kapila) เป็น
ปรมาจารย์และผู้ให้กำเนิดปรัชญาสางฆะ นักปราชญ์บางท่านสันนิษฐานว่า
น่าจะเป็นคนเดียวกับกบิลดาบสที่มีชื่อปรากฏในพุทธประวัติ กล่าวคือ เมื่อพระ
ราชโอรสและพระราชธิดาของพระเจ้าโรคากราชเสด็จอพยพออกจากเมือง
เก่า ไปสร้างเมืองอยู่ใหม่ ความรับสั่งของพระราชบิดา ก็ได้ไปสร้างในที่ซึ่ง
เป็นที่อยู่ของกบิลดาบส ท่านผู้นี้ได้ซื้อบริเวณให้สร้างเมืองขึ้นในดงไม้สักกะ จึง
ขนานนามเมืองที่สร้างขึ้นใหม่ว่า "กบิลพัสดุ์" ความชื่อของกบิลดาบส คำนวณ
ตามเหตุการณ์ที่ปรากฏในหนังสือพุทธประวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
พระยาวชิรญาณวโรรส การสร้างเมืองกบิลพัสดุ์จะคงอยู่ในราว 100-150 ปี
ก่อนพุทธกาล¹ และศาสตราจารย์ ดร.ราชกฤษณ์ ก็ได้ประมาณว่ากบิละมี
ชีวิตอยู่ราวหนึ่งศตวรรษก่อนพุทธกาล จากหลักฐานนี้แสดงว่า ปรัชญาสางฆะ
เป็นลัทธิที่เก่าแก่ที่สุดในบรรดาลัทธิหรือระบบทั้งหกแห่งปรัชญาฮินดู อยู่ในสมัย
อุปนิษัตตอนต้นทีเดียว บางท่านก็กล่าวกันว่าอาหารดาบส และอุทกดาบสที่
พระพุทธเจ้าเคยเสด็จไปทรงศึกษาอยู่ด้วย ก่อนตรัสรู้ นั้น เป็นคณาจารย์แห่ง

-----
¹ดร.สุนทร ฅ รังษี, ปรัชญาฮินเดียน ประวัติและลัทธิ, หน้า 163

ปรัชญาสาขชยะ แต่ไม่มีการยืนยันข้อเท็จจริงให้ประจักษ์กว่านี้ได้

คณาจารย์ผู้สืบทอดปรัชญาสาขชยะค่อจากกบิละได้แก่ อาสุริ (Āsuri) เมื่อสิ้นบุญอาสุริแล้ว ปัญจสิขะ (Pañcaśikha) ก็สืบลัทธิต่อมา 1 รัชชได้เขียนหนังสืออธิบายหลักคำสอนของลัทธิสาขชยะขึ้นหลายเล่ม แต่หนังสือเหล่านั้นได้สูญหายไปหมด ทำให้เราไม่อาจทราบได้ว่าปัญจสิขะได้เขียนไว้ อย่างไรบ้าง ต่อมาอีศวรภฤณะ (Iśvarakṛṣṇa) คณาจารย์อีกคนหนึ่ง ของปรัชญาสาขชยะได้เขียนหนังสืออธิบายหลักคำสอนของปรัชญาสาขชยะขึ้น ชื่อ "สาขชยการิกา" (Sāṅkhyakārikā) ประมาณคริสต์ศักราชที่ 2 หนังสือเล่มนี้จัดว่าเป็นวรรณกรรมที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่เหลือตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นได้มีคณาจารย์รุ่นหลัง ๆ ของปรัชญาสาขชยะได้เขียนหนังสือที่จัดอยู่ในประเภทรรถกถาของปรัชญาสาขชยะขึ้นอีกหลายเล่ม ดังนี้

ประมาณคริสต์ศักราชที่ 8 เกาตปาทะ (Gaudapāda) เขียน
สาขชยการิกาภาษาขะ (Sāṅkhya-Kārikā Bhāṣya)

ประมาณคริสต์ศักราชที่ 9 วาจีสปตี (Vācaspati) เขียน
สาขชยัตถวเลาุมตี (Sāṅkhyatattvakaumudī)

ประมาณคริสต์ศักราชที่ 15 อนิรุทธะ (Aniruddha) เขียน
สาขชยสูตรวฤตติ (Sāṅkhyasūtravṛtti)

ประมาณคริสต์ศักราชที่ 16 วิชญาณภิกษุ (Vijñānabhikṣu) เขียน
สาขชยะประวณภาษาขะ (Sāṅkhya Parvacana Bhāṣya) สาขชยะ
สาระ (Sāṅkhyasāra) เป็นต้น²

¹J.N. Sinha, A History of Indian Philosophy, Vol.11 P.2

²เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

หนังสือเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญทางปรัชญาของasangchaya
 sangchaya มีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ออกจะเป็นปัญหาที่มีคน
 กันอยู่มาก แต่นักปราชญ์ทางปรัชญาอินเดียส่วนใหญ่ให้คำอธิบายเชิงสันนิษฐาน
 ว่า คำว่าasangchayaแปลว่าจำนวน ถูกนำมาใช้ในปรัชญานี้ หรือจะแปลว่า การ
 ให้เหตุผลหรือการวินิจฉัยก็ได้ เพราะมุ่งเอาความรู้สังขธรรมที่ถูกต้อง โดย
 การระบุดังสิ่งอันเป็นรากฐานของความรู้ซึ่ง หมายความว่าความรู้ขั้นสมบูรณ์¹
 สำหรับปฏิบัติเพื่อดับความทุกข์ ความรู้ขั้นสมบูรณ์หมายถึงญาณที่สามารถจะ
 แยกบุรุษะ (จิต) ออกจากประภคิตี (กาย) ได้นั่นเอง และเชื่อกันว่า เมื่อ
 บุรุษะแยกตัวจากประภคิตีได้ เมื่อนั้นบุรุษะจะพ้นจากพันธนาการแห่งการ
 เวียนว่ายตายเกิด บุรุษะจะกลับเข้าสู่สภาพเดิม ซึ่งเป็นจุดหมายแห่งชีวิต
 ปรัชญาasangchayaรับรองสังขธรรมชั้นสูงสุดเพียง 2 อย่างเท่านั้น คือบุรุษะและ
 ประภคิตี ซึ่งเป็นมูลการณะของสรรพสิ่งทั้งหมด แต่โดยจำแนกวัตถุแห่งการรับ
 รู้ออกเป็นจำนวนต่าง ๆ มากมายถึง 25 ชนิด หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่ง
 ได้ว่า เรื่องราวหรือความแท้จริงที่ควรศึกษามี 25 อย่าง ซึ่งจะได้อีกว่าโดย
 ละเอียดย่อไป

ความเป็นมาของปรัชญาโยคะ

ปรัชญาโยคะ ก่อเกิดขึ้นโดยฤषิปัตนยาลี (Patanjali) ผู้เขียน
 หนังสือโยคะสูตร (Yoga-Sūtra)² ซึ่งเป็นที่มาของปรัชญาโยคะ

¹อ่านเพิ่มเติม J.N.Sinha, A History of Indian Philosophy,

Vol. 11 อ้างแล้ว P.P.1-2

²เรื่องเดียวกัน หน้า 103

แม้คำว่าโยคะจะถูกใช้ในความหมายหลายอย่าง เช่นหมายถึงวิธีการ แต่โดยทั่วไปใช้ในความหมายว่า "รวม" คือรวมอาत्मณ้อย (ชีวาत्मณ) เข้ากับอาत्मณสากล (ปรมาत्मณ) อุปนิษัตและภควัทคีตา กล่าวว่าการภาวนาแห่งการหลงผิดอันต้อง เวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนั้น ชีวาत्मณ อยู่แยกจากปรมาत्मณ รากเง้าแห่งบาปหรือ (อกุศล) และความทุกข์ทั้งมวลของชีวาत्मณก็คือการต้องอยู่แยกกระเหเร่ร่อนไปจากปรมาत्मณ เพราะฉะนั้น เพื่อขจัดบาปและความทุกข์ให้หมดไป มนุษย์จึงต้องพยายามที่จะทำให้ชีวาत्मณ ของคนเข้ารวมเป็นเอกภาพกับอาत्मณสากล (ปรมาत्मณ) การบรรลุถึงเอกภาพดังกล่าวหรือการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างชีวาत्मณกับปรมาत्मณ นี้เองที่เรียกว่า "โยคะ" แต่คำว่า "โยคะ" ตามความหมายของปัทมยลผู้แต่ง โยคะสูตรนั้น มิได้หมายถึงการรวม แต่หมายถึง "วิริยะ" หรือความเพียร นั่นคือหาก เพียร เพื่อแยกบุรุษออกจากอย่าง เกิดจากจากประภคติ เพื่อให้บุรุษซึ่งเป็นวิญญานบริสุทธิ์ เข้าถึงสภาวะแห่งอมฤต เพราะฉะนั้น คำว่า "โยคะ" ตามความหมายของปัทมยล จึงหมายถึงวิธีการแห่งบำเพ็ญเพียร โดยความศรัทธาอันบริสุทธิ์ (ศร ภู จมูก ล้น กาย ใจ) ปลดเปลื้องร่างกายและจิตจากความเศร้าหมองทั้งมวล โดยมีความหลุดพ้นจากทุกข์ หรือจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏเป็นจุดหมายปลายทาง

โยคะสูตรของปัทมยลเป็นคัมภีร์เก่าแก่และเป็นหลักของปรัชญาโยคะ โยคะสูตรแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

1คร.สุนทร ๗ รังษี, ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ, หน้า 185 และอ่านเพิ่มเติม S.Dasgupta, A History of Indian Philosophy, Vol.I, P.P. 226-227

- ตอนที่หนึ่ง สมาธิบาท (Samādhīpāda) ว่าด้วยธรรมชาติ
และจุดมุ่งหมายของสมาธิ
- ตอนที่สอง สาธนาบาท (Sādhana-pāda) ว่าด้วยวิธีการปฏิบัติ
ที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของตอนที่หนึ่ง
- ตอนที่สาม วิภูติบาท (Vidhūtipāda) ว่าด้วยอำนาจวิเศษ
(อภิญา) ที่จะพึงบรรลุถึงได้ ด้วยการบำเพ็ญโยคะ
- ตอนที่สี่ ไกวัลยบาท (Kaivalya-pāda) ว่าด้วยนิมกะ
หรือความหลุดพ้น¹

ตามประวัติกล่าวว่า ปณฺฑิตผู้ให้กำเนิดลัทธิโยคะ มีชีวิตอยู่ปลาย
พุทธศตวรรษที่ 4 ซึ่งถ้าถือว่าลัทธิโยคะเกิดขึ้นเป็นระบบที่แน่นอนก่อนปณฺฑิต
เขียนโยคะสูตร ลัทธิโยคะก็เกิดขึ้นก่อนนี้ แต่มีบางมติกกล่าวว่าสางฆะ-โยคะ
ซึ่งเป็นระบบคู่กันมีมาก่อนพุทธกาล แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อได้พิจารณาถึงวิธี
การและสาระสำคัญของลัทธิโยคะ ที่มุ่งปฏิบัติเพื่อบรรลุคุณธรรม
พิเศษ และความหลุดพ้นจากทุกข์เป็นจุดหมายปลายทางแล้ว พอจะสันนิษฐาน
ได้ว่า แม้ลัทธิโยคะจะเป็นระบบปรัชญาสมบูรณ์แบบขึ้นมา เมื่อหลายร้อยปีหลัง
พุทธกาลก็ตาม แต่แนวความคิดและวิธีการปฏิบัติแบบของโยคะคงจะมีอยู่
ก่อนสมัยของพระพุทธองค์แน่นอน แต่คงจะยังไม่เป็นระบบ ปรัชญาอย่างที่เร
เห็นอยู่ในเวลานี้²

¹S.Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol. II P.P. 341-342

²อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M. Datta, An Introduction
to Indian Philosophy, P.P.291-294

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาสงขลากับปรัชญาโยคะ

ปรัชญาสงขลามีความสัมพันธ์กับปรัชญาโยคะอย่างใกล้ชิด คัมภีร์ภควัทคีตา กล่าวถึงปรัชญาทั้งสองระบบนี้ในฐานะที่เป็นปรัชญาแบบเดียวกัน สงขลจะเป็นเสมือนภาคทฤษฎี ส่วนโยคะ เป็นภาคปฏิบัติให้เกิดผลตามทฤษฎี ปรัชญาสงขลากล่าวว่าการพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด เกิดขึ้นได้จากการแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิงระหว่างบุรุษกับประภคติ หรือจิตกับกาย ขณะเดียวกันปรัชญาโยคะกล่าวว่าการพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด เกิดขึ้นได้จากการรวมชีวาत्मะเข้ากับอากัत्मะสากล แต่ความแตกต่างกันระหว่าง 2 มิตินี้ หากได้ทำให้สาร์ตณะใหญ่ ในปรัชญาโยคะและปรัชญาสงขลาคัดแย้งกันไม่

ปรัชญาสงขลากล่าวว่า เมื่อบุรุษแยกออกจากประภคติโดยสิ้นเชิงแล้ว ก็เกิดสิ่งที่อธิบายไม่ได้ขึ้น และสิ่งทั้งปวงจะเข้ามารวมอยู่ในสิ่งนี้ ปรัชญาโยคะได้กล่าวอธิบายเรื่องเดียวกันนี้ในทัศนะอื่นว่า สิ่งที่ไม่ได้อธิบายไม่ได้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามวิธีปรัชญาโยคะ แยกบุรุษออกจากประภคติ แล้วรวมกับสิ่งที่อธิบายไม่ได้ ได้แก่พระผู้เป็นเจ้า (พระอิศวรเจ้า)¹

สงขลามีได้เสนอความคิดเห็นที่ชัดเจนเกี่ยวกับการบรรลุภุมะโดยอาศัยญาณสำหรับพิจารณาให้เข้าใจความหมายที่ถ่องแท้ของคัตวะ 25 แต่ก็ไม่ได้อธิบายให้แจ้งชัดว่า ควรทำประการใด ก่อนแรก ๖ ปรัชญาสงขลจะเป็นแนวคิดเอกนิยม คือเชื่อในความมีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่องค์เดียว แต่ภายหลังได้รับอิทธิพลของปรัชญาจรวาก ปรัชญาเชน และปรัชญาพุทธ จึงกลายเป็นลัทธิเทวนิยม ต่อมาวิชาญาณภิกษุได้พยายามรื้อฟื้นความเป็นเทวนิยมขึ้นมาอีก อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาความคำสอนในปรัชญาสงขล

¹S.Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol.II, P.P.343-344

แล้ว จะเห็นว่าพระผู้เป็นเจ้าเกือบไม่มีความหมายเลย เพราะการเกิดขึ้น และเป็นไปของสรรพสิ่งมีมูลเหตุมาจากประภคติและบุรุษสองอย่าง เท่านั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการสร้างสรรคของพระผู้เป็นเจ้าแต่อย่างใด

ดังนั้น ปัทมสลึงจึงได้เขียนฤษกะสูตรขึ้น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง 2 ประการของปรัชญาasanghaya คือ การปฏิเสธพระเป็นเจ้า และความคลุมเครือ ไม่กระจ่างในกรณีเสนอวิธีบรรลุมรรคสุขในเบื้องต้น โดยกำหนดวิธีปฏิบัติเพื่อ บรรลุผลทางจิต เราอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาฤษกะและปรัชญาasanghaya มี หลักธรรมอย่างเดียวกัน แต่มุ่งสอนคนละด้าน ปรัชญาฤษกะรับรอง ยอมรับ หลักอภิปรัชญาและหลักญาณวิทยาของasanghaya และกำหนดวางหลักปฏิบัติเพิ่มเติม ขึ้นอีกโดยเฉพาะ เพื่อเป็นเครื่องมือเดินทางไปสู่วิเวกญาณ ซึ่งเป็นญาณอย่าง เดียวที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุมรรคได้ บางครั้งจะเรียกปรัชญาฤษกะว่า เสถียรasanghaya (Sesvara Sāṅkhya) เทวนิยมasanghaya และเรียกปรัชญา sanghaya ว่า นิรีศวาสanghaya (Nirīśvara Sāṅkhya) อเทวนิยมasanghaya ดังนั้นในบทที่ ๖ ไปจะกล่าวถึงปรัชญาทั้งสองในกลุ่มเดียวกัน ในรูปของ ปรัชญาasanghaya-ฤษกะ¹

ความจริงแท้ในปรัชญาasanghaya-ฤษกะ

ปรัชญาasanghaya-ฤษกะ เป็นปรัชญาหนึ่งในปรัชญาอินเดีย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระเวท คัมภีร์อุปนิษัต และคัมภีร์ภควัทคีตา ซึ่งให้ความ เชื่อถือในเรื่องกรรม ในฐานะที่เป็นกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎแห่งเหตุและผล

¹อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosoph, Vol. II, P.P. 342-344

และเชื่อเรื่องกรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งศีลธรรม แต่ในความเชื่อเรื่องกรรมในฐานะกฎแห่งเหตุและผลนั้น ปรัชญาasanghaya-โยคะเชื่อในแง่ที่ว่า ผลเป็นสิ่งที่มียู่ในเหตุของมันมาก่อนแล้ว การเกิดขึ้นของผลเป็นเพียงแต่การคลี่คลายออกมาจากสิ่งที่เป็นเหตุเท่านั้น นั่นคือปรัชญาasanghaya-โยคะ เชื่อใน

ทฤษฎีสัตการยวาท (Satkāryavāda) ซึ่งอาจแบ่งย่อยออกเป็น 2 พวก คือ

1. พวกปริณามวาท (Parināmavāda) : กลุ่มasanghaya-โยคะ ที่ว่าผลเป็นสิ่งที่มียู่ก่อนแล้วในสิ่งที่เป็นเหตุและเปลี่ยนแปลงมาจากเหตุโดยตรง บางทีก็เรียกกลุ่มนี้ว่า ประกฤติปริณามวาท (Prakritiparināmavāda)

2. พวกวิวรรตวาท (Vivartavāda) : กลุ่มasanghaya-โยคะ เชื่อว่าผลเป็นเพียงปรากฏการณ์ของ เหตุมากกว่าที่จะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงจากเหตุโดยตรง

ความเชื่อในทฤษฎีสัตการยวาทดังกล่าว ทำให้ปรัชญาasanghaya-โยคะ เชื่อว่าผลที่เป็นวัตถุทุกอย่างนั้น ล้วนเกิดสืบเนื่องมาจากสิ่งที่เป็นต้นกำเนิดที่เรียกว่า "ประกฤติ" ทั้งสิ้น สิ่งทั้งปวงมียู่ในประกฤติก่อนแล้ว เมื่อมันเกิดขึ้นมันเป็นเพียงปรากฏออกมาจากประกฤติ และจะกลับสู่ประกฤติตาม

เดิมในเวลาของมันถึงกาลอวสานหรือแตกดับ ไม่มีสิ่งใดเรียกว่าเกิดขึ้นใหม่ การเกิดขึ้นของสรรพสิ่ง เป็นการคลี่คลายออกมาจากสิ่งที่เป็นเหตุของมัน ส่วนการแตกดับเป็นเพียงการกลับคืนเข้าสู่สภาวะเดิม¹

---

¹อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M. Datta, An Introduction to Indian Philosophy, P.P. 254-257.

สภาวะแห่งประภคติ

ปรัชญาสาขชยะ-โยคะ กล่าวยืนยันว่าสภาวะแห่งความจริงแท้ในเอกภพมีเพียง 2 ประการคือ (1) ประภคติ (Prakṛti) และ (2) บุรุษะ (Puruṣa) นับเป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาในรายละเอียดต่อไปนี้

ประภคติ (Prakṛti) มีสภาวะเป็นรูปธาตุอันสุขุม และไม่มีขอบเขตจำกัด มันเป็นสภาวะมูลฐานแห่งสรรพสิ่งในโลก เป็นต้นเหตุให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ทางวัตถุ เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ไม่เปลี่ยนแปลง แต่สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากประภคติ ไม่เที่ยงแท้ เปลี่ยนแปรได้ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปได้ ปรัชญาสาขชยะ-โยคะถือว่า โลกแห่งวัตถุคลี่คลายพัฒนาออกมาจากประภคติ และการเสื่อมสลายของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ก็คือการกลับคืนไปสู่ประภคติตามเดิมนั่นเอง แม้ประภคติเองจะเป็นต้นเหตุให้เกิดสิ่งอื่น ๆ ทุกอย่าง แต่มันก็ไม่ได้เกิดมาจากอะไร และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองและมีอยู่เอง ศาสตราจารย์ J.N.Sinha กล่าวยืนยันเรื่องนี้ให้เราทราบไว้ดังนี้

" เพราะเหตุที่มันเป็นต้นเค้าของสรรพสิ่งมันจึงได้รับขนานนามว่า ประภคติ เพราะมันเป็นสิ่งแรกของสากลจักรวาลจึงได้ชื่อว่า ประธาน เพราะมันเป็นต้นคอแห่งผลทั้งหลายจึงเรียกว่า อวมลคะ เพราะมันเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนจนไม่อาจรู้ได้ทางประสาทสัมผัส รู้โดยการอนุมานจากผลิตผลของมันอย่างเดียวจึงเรียกว่า อนุมาน เพราะมันเป็นสิ่งที่ไร้สติปัญญาและความรู้สึกจึงเรียกว่า ชชยะ ประการสุดท้าย เพราะเป็นพลังที่มีกัมมันตภาพอยู่ตลอดเวลาจึงเรียกว่า ตักติ"¹

¹J.N.Sinha, A History of Indian Philosophy, Vol.11, P.12

ปรัชญาasangxhะ-โษคะบอกให้ทราบว่า ประกฤติประกอบด้วยคุณะ 3 อย่าง ซึ่งดำรงอยู่ในลักษณะแห่งความสมคฤย คุณะ 3 อย่าง ได้แก่ (1) สักวะ (2) รชัส และ (3) คัมส ดังนั้นประกฤติจึงมีธรรมชาติซับซ้อน โดยสภาวะของมันเอง ในปรัชญาasangxhะ-โษคะคุณะไม่ใช่คุณสมบัติของ ประกฤติ เพราะถ้ายอมรับว่าคุณะ เป็นคุณสมบัติของประกฤติ ก็เท่ากับยอมรับ ความแตกต่างระหว่างสสารและคุณสมบัติของสสารตามที่ปรัชญาasangxhะ-โษคะ เสนอแนะก็อยู่ sangxhะ-โษคะถือว่าคุณะ เหล่านี้เป็นนามธรรมอันบริสุทธิ์ เป็นส่วนประกอบของประกฤติ และจากประกฤติก็วิวัฒนาการไปเป็นโลก และ ทุกสิ่งที่มีอยู่ในโลก

- สักวะ ความแท้จริงหรือความมีอยู่ เป็นมูลฐานแห่งความดี ความสุข ความเบา ความแจ่มใส ความเจิดจ้าแห่งแสงสว่าง การลอยขึ้น เบื้องบน ความพอใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เกิดมาจากสักวะทั้งสิ้น ปรัชญาasangxhะ-โษคะกล่าวว่า สีของสักวะคือสีขาว

- รชัส ความเศร้าหมอง รชัสเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดจลนภาพหรือ ความเคลื่อนไหว ความกระปรี้กระเปร่า ความเจ็บปวด ความกระวน กระวาย ความโศกเศร้ารุนแรงของอารมณ์ อีกอย่างหนึ่งมันทำให้เกิดความ กระตุ้นเร้าเร่งร้อนเป็นผลให้เกิดความเคลื่อนไหวขึ้น สีของรชัสคือสีแดง

- คัมส ความมืด คัมสเป็นมูลฐานแห่งความรู้สึกเฉย ๆ การ ปราศจากความสนใจ ความโง่เขลา ความรู้สึกสับสน ความเชื่องซึม เหนงา หงอย ความทอหนุ่ ในแง่ของวัตถุ มันเป็นลักษณะของความหนัก ความหยุดนิ่ง คัมสมีลักษณะที่แย้งกับสักวะในแง่ที่มันแสดงลักษณะตรงข้าม และแย้งกับรชัสในแง่ที่มันทำให้เกิดความหยุดนิ่ง ในขณะที่รชัสเป็นตัวการให้เกิดความเคลื่อนไหว สีของคัมสคือสีคามัคหรือสีคล้ำ

คณะทั้ง 3 นี้ แม้จะแตกต่างกันในลักษณะอาการ แต่ก็แยกกันไม่ได้ ต้องอาศัยกันและกันเหมือนกับไส้ตะเกียง น้ำมัน และเปลวไฟของตะเกียงนั้นแหละ ถึงจะต่างชนิดกันและมีลักษณะที่ขัดแย้งกัน แต่ก็อาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ธาตุทั้ง 3 คือ สัตวะ รश्ส และ คัมส มีลักษณะประณีตและละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เราไม่สามารถมองเห็นได้ เราไม่สามารถรู้จักตัวที่แท้จริงของมันได้โดยทางสัมผัส แต่รู้ได้โดยอนุมานจากคุณลักษณะของมัน เช่นที่ใดมีทุกขสุข เจษ ๖ ย่อมมีธาตุทั้ง 3 นี้แน่นอน คณะทั้ง 3 นี้ มีลักษณะหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงนี้มี 2 ลักษณะคือ

(1) สรุปรูปริมาณะ : การเปลี่ยนแปลงภายใน คือคณะแต่ละอย่างจะหมุนอยู่ในวงจรของตน หมุนอยู่ในลักษณะสมมูล เกิดขึ้นในเวลาที่ตั้งต่าง ๆ สลายตัว คัมสเปลี่ยนเป็นคัมส สัตวะเปลี่ยนเป็นสัตวะ รश्สเปลี่ยนเป็นรश्ส ในการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่มีวิวัฒนาการ เกิดขึ้น

(2) วิรูปริมาณะ : การเปลี่ยนแปลงภายนอก คือคณะแต่ละอย่างจะไม่หมุนในวงจรของตน จึงเป็นเหตุให้คณะอื่น ๆ ไม่สมมูลย์ไปด้วย การหมุนเวียนที่ไม่สมมูลย์นี้เองทำให้คณะทั้ง 3 ผสมผสานกันเกิดวิวัฒนาการของโลกขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มตั้งแต่รश्สก่อน การสั่นไหวของรश्ส จะส่งผลให้คณะอีก 2 ชนิด ได้แก่ สัตวะและคัมสเสียความสมมูลย์ พลอยสั่นไหวไปด้วย เมื่อคณะทั้ง 3 สั่นไหว ความสมมูลย์ของประกฤติทั้งหมดหายไป วิวัฒนาการเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ออกมาจากประกฤติก็เริ่มขึ้นและคำนึงต่อกันเรื่อยไป ดังนั้นสิ่งที่ต่าง ๆ ในโลกจึงประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 อย่างของคณะเสมอ

ต่างแต่ว่า จุดไหนจะผสมมากก็มีลักษณะเด่นมากกว่าชนิดอื่น ๆ เท่านั้น¹

สภาวะแห่งบุรุษะ

บุรุษะ (Purusa) เป็นสิ่งแท้จริงสูงสุด คู่กับประภติและเป็น
วิญญาณบริสุทธิ์ เป็นผู้รู้ และเป็นพื้นฐานแห่งความรู้ทั้งปวง เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้
และดำรงอยู่ได้โดยลำพังตนเอง เหนือความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง เราอาจ
กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า บุรุษะคืออัตตา หรืออาตมันนั่นเอง อัตตาตาม
ทฤษฎีของปรัชญาสาางขะ-โยคะ ไม่ได้หมายถึงส่วนใดส่วนหนึ่งของร่าง
กาย ไม่ใช่ระบบประสาท ไม่ใช่สมอง ไม่ใช่กองแห่งกระแสรู้สึก ไม่ใช่
อินทรีย์ ไม่ใช่มนัส และไม่ใช่พหุติ (Intellect) แต่อัตตาคือวิญญาณ เป็น
ธาตุ รู้สึกลึกคิด เป็นผู้รู้ ตัวรู้

อีกนัยหนึ่ง อัตตาเป็นตัวประธานของความรู้ แต่ไม่เคยเป็นกรรม
ของความรู้ ตัวอัตตานั้นแหละ เป็นธาตุรู้ที่อยู่ในตัว ความรู้สึกนึกคิดเป็นธาตุแท้
หรือลักษณะแท้ของอัตตา ฉะนั้นอัตตาก็คือวิญญาณอันบริสุทธิ์นั่นเอง อัตตานั้น
แหละ เป็นผู้กระทำการกรรมและเสวยกรรม ประภติและสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ที่
วิวัฒนาการมาจากประภติ ก็มีไว้เพื่อบุรุษะหรืออัตตานี้เท่านั้น มิใช่มีเพื่อตัว
ของตัวเอง อัตตาเป็นสัจธรรมที่อยู่เหนือความสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น อัตตาเป็น
นิชยะอยู่เหนือกาลและเทศะ ครอบคลุมและแท้ของบุรุษะแล้ว บุรุษะอยู่เหนือการ

---

¹อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol.II,
P.P. 258-266, และ S.Chatterjee & D.M. Datta, An
Introduction to Indian Philosophy, P.P. 257-262.

เปลี่ยนแปลง มีอยู่ได้เองและแพร่หลายอยู่ทั่วไป

ข้อนำส่ง เกิดเป็นพิเศษเกี่ยวกับบุรุษก็คือ ปรัชญาasangshya-โยคะ ถือว่าบุรุษมีอยู่เป็นจำนวนมากนับประมาธมิได้ เช่นเดียวกับชีวิตของปรัชญา เช่น ปรัชญาasangshya-โยคะมีทรรศนะว่า บุรุษทุก ๆ คนมีคุณสมบัติเป็นอย่างเดียวกันคือเป็นวิญญาณบริสุทธิ์เหมือนกัน จะแตกต่างกันก็เพียงแต่บุรุษคนหนึ่งดำรงอยู่เป็นอิสระจากบุรุษอื่น ๆ เท่านั้น ปรัชญาasangshya-โยคะ ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับการมีอยู่จำนวนมากของบุรุษ ดังนี้

ประการแรก : สิ่งมีชีวิตมีประสาทสัมผัสที่แตกต่างกัน มีการเกิดการตายแตกต่างกัน หากมีบุรุษอยู่เพียงคนเดียวแล้ว การรับรู้หรือประสบการณ์ของผู้หนึ่งจะต้องหมายถึงประสบการณ์ของผู้อื่นทั้งหมด การตายของบุคคลหนึ่งก็จะหมายถึงการตายของคนอื่นทั้งหมด แต่ตามความเป็นจริงที่ปรากฏมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะฉะนั้นบุรุษจึงต้องมีอยู่เป็นจำนวนมาก

ประการที่สอง : หากมีบุรุษอยู่เพียงคนเดียวแล้ว การคิดข้อหรือการหลกัหนึ่งของบุคคลหนึ่ง ก็จะทำให้คนอื่นทั้งหมดคิดข้อหรือหลกันั้นไปด้วย แต่ความจริงที่ปรากฏมิได้เป็นเช่นนั้น ฉะนั้นบุรุษจึงต้องมีอยู่เป็นจำนวนมาก

ประการที่สาม : บุรุษที่หลกัหนึ่งจะดำรงอยู่เหนือคณะทั้ง 3 ประการ แต่บุรุษที่คิดข้ออยู่ในสังสารวัฏนั้นมีลักษณะแตกต่างกัน คือส่วนประกอบทางวัตถุหรือร่างกายของบุรุษบางคนมีสัควะมากกว่ารัชส์และคัมส บางคนมากในรัชส์ แต่น้อยในส่วนของคัมสและสัควะ ความแตกต่างเหล่านี้

ย่อมชี้ถึงจำนวนของบุรุษ¹

ดังนั้นบุรุษหรืออากัณฺฐ หรืออัครา ไม่ใช่ว่าผู้สร้าง ไม่ใช่ว่าสิ่งที่ถูกสร้าง บุรุษมีจำนวนมากมาย เป็นตัวตน มีจิตเพียงแท้ เป็นสิ่งสุขุมแต่ไม่มีเนื้อ เป็นนามธาคู ไม่ใช่ว่ารูปธาคู บุรุษต่างจากประภคิตตรงที่ไม่ได้สร้างอะไรขึ้นเลย

ความหมายของกรรม

ปรัชญาสาขชยะ-โยคะ หอมรับความจริงแท้ในเอกภพเพียงสองอย่าง ได้แก่ บุรุษและประภคิต ดังนั้นความหมายของกรรมในปรัชญาสาขชยะ-โยคะก็หมายถึง การกระทำของประภคิต ตามคุณะของมัน มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการกระทำด้วยกันทั้งนั้น เพราะคุณะของประภคิต ทำให้เกิดมีกิริยาหรือการกระทำคุณะทั้ง 3 ของประภคิต เป็นสิ่งที่แนบเนื่องกับชีวาत्मมัน สัตวะเป็นคุณะ จะทำให้ชีวาत्मมันมีความรู้อันแท้จริงในสภาวะแห่งสรรพสิ่ง อันเกิดจากพรหมัน รัชัสเป็นคุณะ จะทำให้ชีวาत्मมันหลงผิดเนื่องในผลของกรรม เป็นเหตุให้ชีวาत्मมันเศร้าหมอง และเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ และถ้าत्मมันเป็นคุณะ จะทำให้ชีวาत्मมันหลงอยู่ในความไม่รู้สภาวะแห่งพรหมัน เป็นเหตุให้ชีวาत्मมันอยู่ในความประมาท หลงผิด และก้าวเข้าสู่อบาย

¹คร.สุนทร ณ รั้งยี, ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ, หน้า 172

และ S.Dasgupta, A History of Indian Philosophy, Vol.I, P.238.

ลักษณะของกรรม

คัมภีร์โยคะภาษาขะ (IV.11) บอกให้เราทราบว่า ปรัชญาโยคะ ได้วิเคราะห์หลักแห่งเจตนาไว้อย่างละเอียด เจตนาเป็นสาเหตุหลักให้เกิด กายกรรม (Bodily Acts) วาจากรรม (Verbal Acts) และมโนกรรม (Mental Acts) เจตนาตั้งกล่าวอาจเป็นสาเหตุให้เกิดกุศลกรรม และอกุศลกรรม โดยทั่วไปแล้ว กุศลกรรมก่อให้เกิดบุญกุศลในจิตวิญญาณของแต่ละคน ตรงกันข้ามอกุศลกรรมก่อให้เกิดบาปกรรมในดวงจิตของแต่ละคนเช่นกัน บุญกุศลก่อให้เกิดความสุข หรือเป็นตัวกำหนดให้เกิดมีความสุข แต่บาปหรืออกุศลก่อให้เกิดความทุกข์ความเศร้า ดังนั้นเราจะพบว่ากิเลส (Affliction) กรรม (Action) วิบาก (Fruition) จะปรากฏตัวของมันในสภาพแห่งชีวิตตลอดไป¹

ประเภทแห่งกรรม

ปรัชญาโยคะได้แบ่งประเภทของกรรมตามเจตนาเชิงจริยศาสตร์ ไว้ 4 ประเภทด้วยกันดังนี้

1. กรรมดำ (Black Action)
2. กรรมขาว (White Action)
3. กรรมขาวและดำ (White and Black Action)
4. กรรมไม่ขาวไม่ดำ (Neither White Nor Black)²

¹J.N. Sinha, A History of Indian Philosophy, Vol.II, P.148

²เรื่องเดียวกัน หน้า 148-149

พฤติกรรมของคนชั่ว เช่นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตและอื่น ๆ ถือว่าเป็นกรรมค่า กรรมดังกล่าวก่อให้เกิดผลเป็นบาปกรรมตามมา ยกเว้นการฆ่าเพื่อบุญชัญญ์ ไม่ถือว่าเป็นกรรมค่า เพราะถือว่าพฤติกรรมใด ๆ ก็ตามหากมีทั้งให้ความสุขและความทุกข์แก่ผู้เกี่ยวข้องไปพร้อม ๆ กัน เช่นการบุญชัญญ์ มีทั้งการทำลายชีวิตสัตว์ และการให้ค่าตอบแทนของพวกพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี จึงมีทั้งส่วนดีและชั่วปะปนกัน กรรมเช่นนี้ถือว่าเป็นกรรมขาวและดำ

พฤติกรรมที่มีแต่ความดี ความถูกต้องอย่างเดียว เช่นการบำเพ็ญตบะ การท่องบทสวดและอื่น ๆ รวมทั้งการทำสมาธิ เหล่านี้ถือเป็นกรรมขาวอย่างเดียว และมีผลเป็นบุญและความสุขอย่างเดียว

ส่วนพฤติกรรมของผู้หมกมึนเล่ห์คดหาแล้ว ย่อมไม่มีการประทุษร้ายต่อสัตว์อื่นทั้งสิ้น พฤติกรรมเช่นนี้ไม่มีลักษณะเป็นกรรมขาวหรือกรรมดำ ผู้อยู่ในลักษณะ เช่นนี้เป็นผู้มีชีวิตอยู่เหนือความดีหรือความชั่วทั้งหมด และไม่มีผลอะไรกระทบหลังจากตายแล้ว¹

เราอาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า กรรม 3 ประเภท ได้แก่กรรมค่า กรรมขาว กรรมทั้งค่าและขาว ยังผลให้เกิดเป็นบุญและบาป อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในชีวิตปัจจุบันหรือชีวิตต่อ ๆ ไป แต่กรรมไม่ค่าไม่ขาวนั้น ไม่มีผลเป็นบุญหรือบาปอะไรเลย จึงเป็นกรรมที่ไม่มีอำนาจให้เกิดอีกต่อไป²

¹J.N. Sinha, A History of Indian Philosophy. Vol.II,

P.148-149

²เรื่องเดียวกัน หน้า 149

กฎแห่งกรรมและสังสารวัฏ

คัมภีร์สาងขะสุตร (VI.16) บอกให้เราทราบว่า อวิชชาเป็นสาเหตุแห่งพันธนาการแห่งชีวิต และนำไปสู่การเวียนว่ายตายเกิดตลอดไป¹ คัมภีร์สาងขะสุตรวรรคิ (III.9) ได้กล่าวเพิ่มเติมในรายละเอียดต่อไปอีกว่า วิญญาณมีสภาวะเป็นสิ่งบริสุทธิ์ และนิรันตร มันอยู่เหนือพันธนาการ และเหนือภพชะ ขณะเดียวกันก็มีโคอยู่ในสภาวะแห่งสังสารวัฏอีกด้วย เมื่ออวิชชาปรากฏตัวในลักษณะของพุทธิ (Buddhi) หรือชีวะคัมแล้ว การเวียนว่ายตายเกิดจึงปรากฏตามมา สังสารวัฏเป็นกระบวนการของกายหยาบที่ประกอบด้วย พุทธิ, อหังการ, มนัส และอายคนะอื่น ๆ²

ปรัชญาสาងขะถือว่า เมื่อวิญญาณถูกครอบงำด้วยอหังการหรือชีวะแล้ว สภาวะแห่งบาปและบุญจะปรากฏตามมาหากไม่มีอหังการแล้ว สภาวะแห่งบาปและบุญจะ เกิดแก่วิญญาณหรือจิตมิได้เลย พร้อมกันนี้ ปรัชญาสาងขะก็ถือว่า บุญและบาปทั้งสองนี้เป็นตัวเชื่อมระหว่างบุรุษและประภคิตให้เข้าสู่อัน และเป็นสาเหตุการเวียนว่ายตายเกิดตลอดไป หากสภาวะแห่งบาปบุญนั้นหมดสิ้นไปเมื่อไหร่ ก็หมายถึงการยุติการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏทันที

ปรัชญาโยคะบอกให้ทราบว่า บาปและบุญมีสภาวะ เป็นพลังแห่งกรรมที่สะสมไว้ สภาวะดังกล่าวเกิดจากกิเลส ตัณหา อวิชชา และอื่น ๆ กิเลสต่าง ๆ จะปรากฏตัวของมันในลักษณะอารมณ์หรือเจตนาต่าง ๆ ในชีวิตทั่ว ๆ ไป

¹J.N. Sinha, A History of Indian Philosophy. Vol.II,

P.86

²เรื่องเดียวกัน หน้า 86

กรรมต่าง ๆ ที่สะสมไว้แล้วนั้น จะปรากฏตัวหรือให้ผลในชีวิตปัจจุบันหรือชีวิตต่อไป อย่างไรก็ตามเราจะพบว่าปรัชญาasangshya-โยคะกล่าวถึงลักษณะของกรรมและการให้ผลต่าง ๆ ในชีวิตนี้ในลักษณะดังกล่าวข้างตารางประกอบดังนี้

กรรมให้ผลในชาตินี้	
กุศลกรรม	อกุศลกรรม
สวคมนต์ ทบะ สมาธิ บุชชาต่อผู้ บริสุทธิ์ เทพเจ้า อิศวร	ประทุษร้ายต่อคนที่หว่านกลัว คนเจ็บ ป่วย คนยากจน พราหมณ์

กรรมในลักษณะอื่น ๆ จะให้ผลในชาติหน้าทั้งสิ้น สำหรับผู้สามารถทำลายกิเลส คัดหา ตลอดจนอุปบาทหมดแล้ว ด้วยอำนาจการบำเพ็ญ ทบะอย่างสูงส่งแล้ว จะประสบผลกรรมของ เขาในชาตินี้อีกด้วย¹

อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ J.N.Sinha ทั้งข้อสังเกตไว้ว่า ปรัชญาasangshya-โยคะ มีความเห็นในเรื่องนี้คล้ายกับปรัชญาเช่นมากที่สุด ปรัชญาasangshya-โยคะ เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายแล้ว เกิดของวิญญาณในสภาวะแห่งมนุษย์หรือเทพก็ได้ ขณะเดียวกันก็ยืนยันว่าวิญญาณดวง เดิมนี้เอง เป็นตัวท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏตลอดเวลา สังสารวัฏจะยุติลงได้ก็ต่อเมื่อ

¹อ่านเพิ่มเติม J.N.Sinha, A History of Indian Philosophy, Vol. II, P. 171

วิญญาณเหมตกิเลสตัณหา อวิชชา แล้วเท่านั้น¹

การเกิดกรรม

ปรัชญาasanghye-โยคะ เชื่อว่าโลกนี้วิวัฒนาการมาจากประภคิ
ซึ่งเป็นมูลธาตุของโลก ทั้งที่ไค้กล่าวมาแล้วแต่คั้น แต่ลาฬงประภคิอย่าง
เคียว ก็จะไม่มืวิวัฒนาการคเกิดขึ้น จึงต้องมีบุรุษคัวย เพราะประภคิเป็น
เพียงวัตถุธาตุที่ไร้ความสามารถทางสติบัญญัติ ประภคิจึงไม่อาจก่อให้เกิด
โลกขึ้นได้เอง ทั้ง ๆ ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นมูลเหตุของโลกอยู่ตลอดเวลา
ฉะนั้นประภคิจึงต้องหาผู้มีสติบัญญัติมาช่วยให้สามารถใช้สติบัญญัติในการวิวัฒ-
นาการคัวเองให้เป็นลัองค่างว ได้ นั้นก็คือบุรุษนั้นเอง ทั้งประภคิและบุรุษ
เป็นธาตุแท้ที่มีมาแต่กาลอันกำหนดคไม่ได้ มีมาก่อนมืโลกนี้ ในระหว่างที่โลกนี้
ยังไม่เกิด ขณะทั้ง 3 ของประภคิหม่นอยู่ในลักษณะสมคูลย์ ไม่มีบุรุษเข้ามา
สัมพันธ์คัวย บุรุษก็อยู่ส่วนบุรุษ ประภคิกก็อยู่ส่วนประภคิ เพราะธาตุทั้ง
สองไม่คัอาจคัยกันโลกจึงยังไม่เกิด คังนั้น จุดเริ่มต้นของวิวัฒนาการก็คือ
ประภคิและบุรุษเกิดมาสัมพันธ์เกี่ยวคัองกันนั้นเอง หรือเราอาจจะกล่าวได้
อีกอย่างหนึ่งว่า การเกิดกรรมในปรัชญาasanghye-โยคะ เกิดขึ้นจากความ
สัมพันธ์เกี่ยวคัองระหว่างบุรุษและประภคินั้นเอง

วิวัฒนาการในปรัชญาasanghye-โยคะ เกิดขึ้นในขณะที่ประภคิมื
การเปลี่ยนแปลงนภษนอกที่เรียกว่าวิรูปปริณามะ เมื่อเกิดมืการเปลี่ยนแปลง
ชนิดนี้ รหัสซึ่งเป็นคั้นเค้าแห่งจลภาพก็จะมีคัการสั่นไหว ทำให้ขณะทั้งหมดที่

¹อ่านเพิ่มเติม J.N.Sinha, A History of Indian Philosophy,

ประกอบกันขึ้นเป็นประภคิเสีความสมคูลย์ สิ่งที่มาทำให้คูละเสีความสมคูลย์นี้ ปรัชญาสาขชยะ-โยคะกล่าวว่ได้แก่บุรุษนั้นเอง บุรุษที่ปราศจากประภคิกิเหมือนคนง่อย ประภคิที่ปราศจากบุรุษก็เหมือนคนคาบคต ประภคิต้องการบุรุษเพื่อที่ตนจะไคเป็นที่รู้จัก และเพื่อให้ความมันเทิงแก่บุรุษ ฝ่ายบุรุษก็ต้องการประภคิเพื่อความรีบเริง บรรเทิงสุข และเพื่อความหลคพ้นจากสังสารวัฏานที่สุค

ปรัชญาสาขชยะ-โยคะ กล่าวถึงคนง่อยคาคิ ที่หลังคนคาบคต เคินทางออกจากป่า คีอมีชายสองคนต้องการจะเคินทางออกจากป่าไปสู่จุดหมายปลายทางเคียวกัน คนหนึ่งแม้จะสามารถมองเคินอะไรไคคิ เพราะคาไม่บคต แต่ก็เคินทางไปสู่จุดหมายปลายทางด้วยตนเองไม่ได้เพราะเป็นง่อย ส่วนอีกคนหนึ่ง แม้จะเคินไคค้คาบคตมองอะไรไม่เคิน ถ้าลาหังคนเคียวชายหังสองก็ไม่สามารถเคินทางไปสู่จุดหมายไค เพื่อให้บรรลุจุดหมาย คนคาบคตจึงยินคิให้คนง่อยที่หลังคคยบคตคิศทาง ในที่สุดหังสองก็สามารถเคินทางถึงจุดหมายไคค้ตามความมุงหวัง ปรัชญาสาขชยะ-โยคะเปรียบบุรุษเป็นคนง่อยคาคิ และเปรียบบประภคิเป็นคนคาบคต คังนั้นหังบุรุษและประภคิตจึงต้องอาศัยหังกันและกัน ในการวิวัคนาการนั้นปรัชญาสาขชยะ-โยคะกล่าวว่ บุรุษไม่ได้มากระทบกับประภคิโคษตรง เพียงค้เข้ามากลั ๖ หรือสัมผัสกันทางแรงสะท้อน (Reflection) คีอบุรุษสะท้อนเข้าหาประภคิ เช่นเคียวกับความคิของจิต ทำให้ร่างกายเคิดความเคลือนไหวขึ้นนั้นเอง เคิดการเสีความสมคูลย์ในประภคิ แล้วการวิวัคนาก็เคิดขึ้น^๑

---

^๑อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M.Datta, An Introduction to Indian Philosophy, P.P. 267-268

เมื่อสมมุติของประภคิ เสียไป เพราะแรงสะท้อนจากบุรุษ
เกิดวิวัฒนาการอันแรกคือ

1. มหัทหรือพุทธิ (Buddhi) ซึ่งมีหน้าที่สำคัญทำให้เกิดความมั่นใจ ทกลงใจ พุทธิมีบทบาทสำคัญในการทำให้บุคคลมองเห็นความแตกต่างระหว่างตนเองและโลกภายนอก ทำให้มีการตัดสินใจเกิดขึ้น พุทธิเกิดจากสภาวะของประภคิในสภาวะบริสุทธิ์มันประกอบด้วยคุณลักษณะฝ่ายดี เช่น คุณธรรม ความรู้ ความไม่หลงใหล ความไม่มีอุปาทาน และความดีอื่น ๆ แต่ในเวลาที่ถูกอิทธิพลของคมัสครอบงำ มันจะแสดงลักษณะที่ไม่ดีออกมา เช่น ความรังเฆลา ความหลงใหล ริษยา อาฆาต เป็นต้น พุทธิมีสภาพเป็นวัฏอันละเอียดอ่อนและผ่องใส มันอยู่ใกล้จิตบุรุษตลอดเวลา บุรุษนั้นอยู่เหนือรูปธรรมและนามธรรมทั้งหลาย อยู่เหนือคุณะทั้งหลาย และเป็นพื้นฐานรองรับกระบวนการทางสติปัญญาทั้งหมดที่มีอยู่ในบุคคลแต่ละคน ส่วนพุทธิเป็นเพียงคุณสมบัติอันหนึ่ง ที่ทำหน้าที่สะท้อนภาพบุรุษให้ปรากฏ และช่วยให้บุรุษมองเห็นความแตกต่างระหว่างตนเองและประภคิ อันเป็นเหตุให้บุรุษบรรลุมฤคะ¹

2. สิ่งที่สองที่ประภคิวิวัฒนาการต่อจากพุทธิ ได้แก่ อหังการ (Ego) ความรู้สึกว่าเป็นตัวเป็นคน อหังการทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่า "เป็นตัวเรา" และ "เป็นของเรา" ทำให้รู้สึกว่าเป็นตัวผู้กระทำการ เป็นผู้เสวยผลกรรม เป็นผู้ได้รับสุขและทุกข์ ที่เป็นผลของการกระทำ ซึ่งความรู้สึกในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นความหลงผิด จะผลักดันให้บุคคลกระทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ตามความคิดของคน อหังการแบ่งได้เป็น 3 ชนิด ตาม

¹อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M.Datta An Introduction to Indian Philosophy, P.P. 268-269

ลักษณะคณะทั้ง 3 ของประภคิตี ดังนี้คือ

- สาคทวิกะ เกิดขึ้นเมื่อสัทวะเด่นกว่า คมัสและรชัส ทำให้เกิด
อวัยวะ 11 อย่าง ได้แก่ อวัยวะเพื่อการรับรู้ 5, อวัยวะเพื่อการกระทำ 5
และมนัส

อวัยวะเพื่อการรับรู้ 5 อย่าง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

อวัยวะเพื่อการกระทำ 5 อย่าง ได้แก่ ปาก มือ เท้า

ทวารหนัก อวัยวะสืบพันธุ์

และมนัส

- ความสะ เกิดขึ้นเมื่อคมัสเด่นกว่าสัทวะและรชัส ทำให้เกิดธาตุ
พื้นฐานอันละเอียด จนเราไม่สามารถรู้ได้ทางประจักษ์ประมาณ แต่รู้ได้ทาง
อนุมานประมาณ เรียกว่าคัมมาตระ 5 ชนิด ได้แก่ สี เสียง กลิ่น รส ผัสสะ

- ราชสะ เกิดขึ้นเมื่อรชัสเด่นกว่าสัทวะและคมัส ราชสะอหังการ
ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยตามสะอหังการ และสาคทวิกะอหังการ ทำหน้าที่เป็นพลัง
งานให้สัทวะและคมัสเปลี่ยนแปลงไปเป็นผลิผลตามลักษณะของคน¹

3. อหังการทั้ง 3 ชนิด ทำให้เกิดอวัยวะ 11 อย่าง และเกิด
มูลธาตุละเอียดอ่อนที่เรียกว่า คัมมาตระ 5 ชนิด คัมมาตระ 5 ชนิด ทำให้
เกิดมหาภูต 5 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ

- อากาศ เกิดจากอณูของศัพทะ (เสียง)

- ลม เกิดจากอณูของผัสสะ ผสมกับอณูของศัพทะ

1อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M.Datta An Introduction to
Indian Philosophy, P.P. 269-270 และ ดร.สุนทร ณ รังษี,
ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ, หน้า 176.

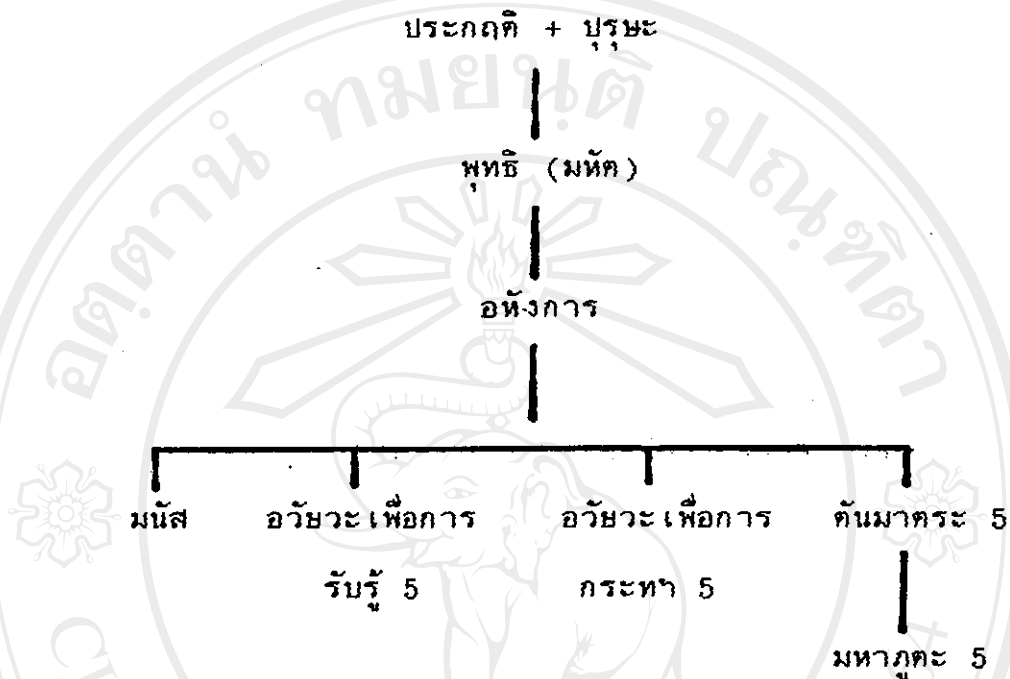
- ไฟ เกิดจากอนุของรูป (สี) ผสมกับศัพท์และผัสสะ
- น้ำ เกิดจากอนุของรส ผสมกับอนุของศัพท์ ผัสสะและรูป
- ดิน เกิดจากอนุของคันธะ (กลิ่น) ผสมกับอนุของศัพท์ ผัสสะ รูป และรส

วิวัฒนาการของประภคติเป็นลิ่งต่าง ๆ ตามทรรศนะของปรัชญา
 สางขะ-โษคะ ถ้าจะกล่าวโดยสรุป ประภคติวิวัฒนาการออกเป็นลิ่งต่าง ๆ
 23 อย่าง รวมทั้งตัวเองเป็น 24 อย่าง ถ้ารวมบุรุษะเข้าไปด้วยก็เป็น 25
 อย่าง ดังนั้นโลกและลิ่งต่าง ๆ ในโลกจะประกอบด้วยลิ่งต่าง ๆ ทั้ง 25
 อย่างนี้ ครอบบ้างไม่ครอบบ้าง แต่ถ้าเป็นลิ่งมีชีวิตก็ประกอบขึ้นด้วยลิ่งเหล่านี้
 ครอบทั้ง 25 อย่าง¹ ซึ่งอาจจะเขียนเป็นแผนภูมิขั้นตอนการวิวัฒนาการ ของ
 ประภคติดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

---

¹อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M.Datta, An Introduction to
 Indian Philosophy, P.P.270-274

ดังนั้นเราอาจจะกล่าวได้ว่า การเกิดกรรมในปรัชญาสาขะ-
 ษณะเกิดขึ้นจากผลของบุรุษะสัมพันธ์กับประภคิตินั่นเอง เพราะมันทำให้เกิด
 พหุธิ อหังการ จากอหังการเกิดอินทรีย์ 11 ชนิด เราอาจจะรวมกล่าวได้ว่า
 อินทรีย์ 11 กับอหังการ และพหุธิ เป็นเครื่องมือสำหรับรู้ 13 ชนิด เป็นตัวรู้
 ด้วย กระทำกรรมด้วย กล่าวคืออินทรีย์ภายนอกสังเกตุ อินทรีย์ภายใน
 พิจารณา อหังการก่อเจตนาารมณ์เพื่อประโยชน์คน พหุติคคสันอารมณ์ อวิยะ
 นอกกายก็กระทำการ วจกจึงดำเนินไปดังนี้ การพันทุกขก็ต้องอาศัยความรู้
 ถ่องแท้ในสิ่งต่าง ๆ 25 สิ่งนี้ (คัตวา 25)¹

¹เปรคศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนกันกับปรัชญาเซน จาก Dayanand

Bhargava, Jaina Ethics, P.P.14-22

กรรมกับการเกิดใหม่

ปรัชญาสาขชยะ-โยคะ มีความเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ เหมือนกับระบบปรัชญาอื่น ๆ ของอินเดีย แต่ปรัชญาสาขชยะ-โยคะเชื่อว่า สิ่งที่ไม่เกิดใหม่นำมาใช้ปุระณะ ไม่ถือว่ามี การเปลี่ยนสถานที่ เพราะปุระณะแผ่ กระจายทั่วไปหมด แต่เป็นกายประณีตหรือเครื่องมือสำหรับรู้ 13 ชนิด (พุทธิ + อหังการ + อินทรีย์ 11) และคันมาตระ 5 ซึ่งเป็นสิ่งที่แนบติดกับแต่ละ ปุระณะ กายประณีตจะแยกออกจากปุระณะได้ ก็ต่อเมื่อบรรลุ ความหลุดพ้น ความตายหรือการเกิด หมายถึงการ เปลี่ยนแปลงกายหยาบ นำมาใช้กายประณีต ร่องรอยของความคิดในอดีตและกรรม สะสมอยู่ในกายประณีตนี้ การแสวง หาความรู้อันถูกต้องก็ขึ้นอยู่กับ การชำระสิ่งที่ไม่เหมาะสมที่หยาบ ซึ่งอาจกล่าว ได้อีกอย่างหนึ่งว่าชำระพุทธิ ความคิดความชั่วไม่ได้สัมผัสกับปุระณะแต่ประการ ใด ปุระณะปรารถนาโลกียสุข หรือโลกยะต้องอาศัยกายประณีตนี้

กายประณีตมีขนาดเท่าประมาณเท่านั้น มีมาแต่เดิม เกิดจากปฐม ธรรมชาติเบื้องต้น คือเกิดในเบื้องต้นสุดของพัฒนาการของัตตะวะ กาย ประณีตนี้คุมยังไม่ได้ เพราะละเอียดสุขุมเกินกว่าจะกั้นไว้ได้ กายประณีตมี อารมณ์สุขทุกข์ แต่ขาดโรสมันส์ นอกจากจะเข้าอยู่ในกายหยาบ¹

ปุระณะอันหุ้มด้วยกายประณีต ได้เข้าสัมผัสกับกายหยาบ เพื่อเสพ กามและโลกียสุข เมื่อกายหยาบเสื่อมสูญ กายประณีตตามผลกรรมที่ได้กระทำ ทำให้เกิดสิ่งมีกายที่ถือกำเนิดขึ้น มีวิญญาณสถิตอยู่ในกายเป็นสัตว์โลก 13 ชนิด แยกเป็น

¹อ่านเพิ่มเติม J.N.Sinha, A History of Indian Philosophy,

สัตว์โลกชั้นสูง 8 ชนิด ได้แก่ พรหม (1) พระชาบดี (1) อินทร์ (1) เทวดาหรือเครื่องคนเครื่อง เทวดา (1) ปิตถ (ผู้บรรพบุรุษ) (1) ยักษ์หรือคนธรรพ์หรือรากษสหรือปีศาจ (1) เปรตหรือสุรกาย (1) มนุษย์ (1) รวม 8 ประเภท

สัตว์โลกชั้นต่ำ 5 ชนิด สัตว์ป่าหรือสัตว์เลื้อย 4 เท้า (1) นกต่าง ๆ (1) สัตว์เลื้อยคลาน (1) ปลาและแมลงต่าง ๆ (1) พืชและแร่ธาตุ (1)¹

บุรุษจะต้องประสบ ทุกข์-ชรา-มรณะ ก็เพราะถูกขังไว้ในสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมากด้วยประการต่าง ๆ นี้ โทมนัสกับความฉิบหายมีร่วมกันมากกับโสมนัสและความสำเร็จ ภาวะการคิดข้อน เกิดขึ้นเมื่อบุรุษเกิดความหลงผิดคิดว่าเงาสะท้อนของคนที่ยปรากฏในพุทธี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับตนเอง บุรุษที่ถูกห่อหุ้มด้วยร่างกายนี้เรียกว่าชีวะ เมื่อใดชีวะเกิดความเข้าใจถูกต้องว่าตัวคนที่แท้จริงคือบุรุษ ไม่ใช่ร่างกายที่เกิดจากประภคติ เมื่อนั้นชีวะก็จะเข้าถึงความหลุดพ้นหรือโมกษะ เมื่อสภาวะนี้ยังมาไม่ถึงก็มีการเกิดใหม่เรื่อย ๆ ไป

ปรัชญาสงฆะ-โยคะมีแนวคิดว่า บุคคลใดจะไปเกิดในที่ใดนั้น จะเกิดในที่ใด หรือไม่เกิด ขึ้นอยู่กับการกระทำของแต่ละบุคคล "คนทำดีจะไปสู่สวรรค์ คนทำชั่วจะไปสู่นรก"² แต่สิ่งที่ไปเกิดใหม่ไม่ใช่บุรุษ บุรุษดำรงอยู่อย่าง เป็นอสังขันธ์ไร้มลทินอยู่เสมอ คัมภีร์ภาริกากล่าวว่า

¹สมัคร บุรวาส, ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล, หน้า 210

²J.N.Sinha, Outlines of Indian Philosophy, P.P.287

"ไม่มีบุรุษใดที่ผูกพันหรือหลุดพ้น และไม่มีบุรุษใด ๆ ไปเกิดใหม่ มันเป็นประภคิตซึ่งปรากฏเป็นรูปต่าง ๆ ต่างหากที่ผูกพัน หลุดพ้น และไปเกิดใหม่"¹

สิ่งที่น่าสังเกตนที่นี้ก็คือ สิ่งที่เวียนว่ายตายเกิดนั้นไม่ใช่บุรุษ หากเป็นชีวิตที่หลงผิด บุรุษไม่เคยคิดข้อง แต่ขณะเดียวกันปรัชญาasangshaya จะยอมรับว่า ชีวิตนั้นคือสิ่งที่ประกอบด้วยร่างกายอันเป็นสิ่งที่เกิดจากประภคิต และตัวคนที่เที่ยงแท้คือบุรุษ ทำให้เห็นได้ว่าเป็นแนวความคิดที่ขัดแย้งกันในตัว และการที่ชีวิตจะไปเกิดในที่ไหน เกิดที่ใดหรือไม่ก็ จะไปเกิดในสวรรค์ โลกมนุษย์ หรือนรก ก็แล้วแต่ว่า ชีวิตนั้นจะประกอบไปด้วยคุณะอะไร

"ชีวิตที่ไปเกิดในนรก เบื้องต่ำเนื่องมาจากมีอำนาจของคมัสมาภ
ชีวิตที่ไปเกิดในโลกที่เป็นระดับกลาง เนื่องมาจากมีอำนาจของรัชัสมาภ²

ดังนั้นเราอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาasangshaya จะเชื่อเรื่องกรรม และการเกิดใหม่ เชื่อว่ากฎแห่งกรรมเป็นกฎที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม มีความสมเหตุสมผลอยู่ในตัวของมันเอง บุคคลใดทำกรรมดีไว้ ย่อมได้รับผลของกรรมดีตอบแทน บุคคลใดทำกรรมชั่วไว้ย่อมได้รับผลของกรรมไม่ดีตอบแทน ถึงแม้ว่ากรรมที่กระทำไว้จะไม่ให้ผลในชาตินี้ก็ตาม ผลของกรรมก็ยังให้ผลต่อไปในชาติหน้า จนกว่าจะสละใช้ผลของกรรมที่กระทำไว้จนหมดสิ้น จนกระทั่งมีวิชา เกิดความรู้ที่ถูกต้อง จึงจะพ้นการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

¹ หิริยานะ เอ็ม. ปรัชญาอินเดียสังเขป, วิจิตร เกศวิสิษฐ์ แปล หน้า 197

² อ่านเพิ่มเติม J.N.Sinha Outlines of Indian Philosophy, P.288

การคัมภีร

ปรัชญาอินเดียทุกฝ่ายต่างก็เห็นพ้องกันว่า ชีวิตของมนุษย์เป็นชีวิตที่คลุกเคล้ากับความทุกข์และความสุข พบกับความทุกข์ หวนเวียนไป ค้างกันแต่ว่า บางชีวิตมีสุขมากกว่าทุกข์ บางชีวิตมีทุกข์มากกว่าสุข ทั้ง ๆ ที่ทุกชีวิตปรารถนาสุข เกือบทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น แต่ก็หาผู้ละทุกข์ได้สิ้นเชิง และเสวยสุขได้ समाใจไม่ เพราะแม้เขาจะสามารถขจัดทุกข์อื่น ๆ ได้ แต่ทุกข์อันเกิดจากชาติ ชรา มรณะ เขาไม่อาจละได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ เขาก็หาได้ชื่อว่าเป็นผู้พ้นทุกข์ที่สมบูรณ์ได้ไม่

ปรัชญาสาขายะ-โยคะ ได้แบ่งทุกข์ที่คนเราประสบออกเป็น 3 ลักษณะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ :

1. อาธยาตมิกะ : ทุกข์อันเกิดจากตนเองเป็นเหตุ เนื่องจากร่างกายและจิตใจ เช่น เจ็บป่วยทางร่างกาย ความทุกข์เกิดจากความกลัว ความโกรธ ความอยาก เป็นต้น

2. อธิภวติกะ : ทุกข์อันเกิดจากสิ่งนอกร่างกาย ได้แก่ทุกข์ที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ชาติภายนอก บุคคลอื่น สัตว์โลก ธรรมชาติ เช่น ถูกก่อกวนฆ่าฟันกัน เป็นต้น

3. อธิทวิกะ : ทุกข์อันเกิดจากเหตุเหนือธรรมชาติภายนอก เช่นทุกข์ที่เกิดจากทิวทัศน์ทาง ทุกข์ที่เกิดจากพระผู้เป็นเจ้า เป็นต้น¹

---

¹อ่านเพิ่มเติม J.N.Sinha A History of Indian Philosophy, Vol. II P. 73, และ S.Chatterjee & D.M.Datta An Introduction to Indian Philosophy, P. 280

ดังนั้น มนุษย์ที่ปรารถนาจะพ้นจากความทุกข์ 3 ลักษณะ ดังกล่าวข้างต้นไม่ใช่พ้นทุกข์เพียงชั่วครั้งชั่วคราว จะต้องมีความรู้ที่แท้จริงหรือความรู้อันสมบูรณ์ "ความรู้ที่ถูกต้องเป็นสาเหตุของความหลุดพ้น ความรู้ที่ถูกต้องนี้ก็คือความรู้ที่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างปุรุषะและประกฤติได้"¹

ปรัชญาสางขะ-โยคะถือว่าความรู้ที่ถูกต้องประกอบด้วยองค์ 3 คือ (1) ผู้รู้ (ประมาตา) (2) สิ่งที่ถูกรู้ (ประเมยะ) และ (3) สาเหตุแห่งความรู้ อันถูกต้อง (ประมาณะ) ในทั้ง 3 อย่างนี้ ประมาณะนับว่ามีส่วน อย่างสำคัญ ในการทำให้เกิดความรู้อันถูกต้อง สาเหตุของความรู้ที่ถูกต้อง เกิดขึ้นจาก 3 แหล่งดังนี้

(1) ประจักษ์ประมาณ : ความรู้ที่เรารับรู้โดยตรงทางประสาทสัมผัส ผู้รู้คือปุรุषะซึ่งเป็นวิญญานของบุคคลผู้รับรู้ ในกระบวนการแห่งการรับรู้ทางประสาทสัมผัสนั้น ปุรุषะสัมผัสกับมันส์ มันส์สัมผัสกับอายตนะภายใน อายตนะภายในสัมผัสกับอายตนะภายนอก ขบวนการรับรู้โดยวิธีประจักษ์ประมาณไม่ว่า จะเป็นทางประสาทสัมผัสทางใด ต้องดำเนินไปในลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้

(2) อนุमानประมาณ : ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ยังไม่ประจักษ์ โดยผ่านทางสิ่งที่ประจักษ์แล้ว โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่แน่นอน ระหว่างสิ่งสองสิ่ง เป็นตัวกลางเชื่อมโยงนำไปสู่ความรู้นั้น ความสัมพันธ์ที่แน่นอนระหว่างสองสิ่งดังกล่าว เรียกว่า วยาปติ (Vyāpti) การอนุมานอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่ (1) การอนุมานผลจากเหตุ (2) อนุมานเหตุจากผล และ (3) อนุมานอาศัยคิดไปจากความสัมพันธ์

¹J.N.Sinha, Outline of Indian Philosophy, P.285.

(3) ศัพทประมาณ : ความรู้จากการบอกเล่า เป็นความรู้ที่เราไม่สามารถมีได้โดยการประจักษ์หรือจากการอนุมาน ความรู้จากการบอกเล่าอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ เลากิกะ และไวทิกะ เลากิกะหมายถึงการบอกเล่าของผู้ที่เชื่อถือได้ ส่วนไวทิกะหมายถึงความรู้จากพระเวท ปรัชญาสาংขยะ-โยคะ ยอมรับความรู้จากการบอกเล่าประเภทไวทิกะเท่านั้น

ความรู้อันแท้จริงจะเกิดขึ้นมาจากการประจักษ์ อนุมาน และศัพทประมาณแล้วจะต้องมีปัญญาที่สมบูรณ์ ปัญญาที่สมบูรณ์เกิดขึ้นจากที่ปุรุષไม่ตกอยู่ในอำนาจของพันธนาการ (กิเลส) กิเลส 5 ประการ ได้แก่

1. อวิชชา : ความรู้ผิดในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งที่ไม่ใช่ปุรุષว่าเป็นตัวปุรุษ ในสิ่งที่เห็นทุกข์ว่าเป็นสุข ในสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์ว่าบริสุทธิ์

2. อสมิตา : ความเห็นผิดหรือสำคัญผิด คือเห็นว่าปุรุษเป็นอย่างเดียวกับพหุหรือจิต

3. ราคะ : ความอยาก ความใคร่ หรือความเพลิดเพลิน และทางที่จะได้ความเพลิดเพลินนั้น

4. เหวะ : ความเกลียดชังในความทุกข์ และเหตุให้เกิดความทุกข์

5. อภินิเวศ : ความปรารถนาจะเกิดอีก และความกลัวตาย ตามสัญชาตญาณที่มีในสัตว์ทุกจำพวก”¹

การคับกรรมในปรัชญาสาขชยะ-โยคะ จะเกิดขึ้นได้ เมื่อมนุษย์ เกิดความรู้ที่ถูกต้อง สามารถทำลายเหตุของกิเลส 5 ประการดังกล่าวข้างต้นให้สิ้นซาก ครอบวิธีโยคสมาธิ เพราะเมื่อปฏิบัติตามโยคสมาธิแล้ว ในที่สุด จะบรรลุวิเวกญาณ และญาณนี้แหละจะทำลายกิเลส 5 ประการลงได้สิ้นซาก เมื่อนั้นบุรุษจะพ้นจากพันธนาการ (Bondage) แห่งการเวียนว่ายตายเกิด จะกลับสู่สภาพเดิม ซึ่งเป็นวิญญานบริสุทธิ์เข้าถึงความหลุดพ้น²

แต่อีกแนวคิดหนึ่งกล่าวว่า บุรุษที่ถูกท้อหุ้มด้วยร่างกายนี้เรียกว่า ชีวะ เมื่อใดชีวะเกิดความเข้าใจถูกต้องว่า ตัวคนที่แท้จริงนั้นคือบุรุษ ไม่ใช่ ร่างกายที่เกิดจากประภคติ เมื่อนั้นชีวะก็เข้าถึงความหลุดพ้นหรือมกษะ ซึ่งดู เหมือนว่าขัดแย้งกันอย่างมาก เพราะการกล่าวว่า สิ่งที่เกิดชอง เวียนว่ายตาย เกิดไม่ใช่ บุรุษแต่เป็นชีวะที่หลงผิด บุรุษไม่เคยติดชอง จึงไม่เคยหลุดพ้น แต่ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่าชีวะนั้นคือสิ่งที่ประกอบขึ้นด้วยร่างกายอันเป็น สิ่งที่เกิดจากประภคติ และตัวคนที่เที่ยงแท้คือบุรุษ

ข้อความนี้เป็นการยืนยันที่ขัดแย้งตนเองอย่างเห็นได้ชัด และยาก แก่การเข้าใจ เพราะว่าหากเรายอมรับว่าบุรุษไม่เคยติดชอง ไม่เคยหลุดพ้น และไม่เคยท่องเหี่ยว เวียนว่ายตายเกิดจริง ๆ แล้ว การติดชองความหลุดพ้น และการท่องเหี่ยว เวียนว่ายตายเกิดเป็นชองประภคติในรูปแบบต่าง ๆ

¹S.Chatterjee & D.M.Datta, An Introduction to Indian Philosophy, หน้า 296-297

²อ่านเพิ่มเติม อติศักดิ์ ทองบุญ, ปรัชญาอินเดีย, หน้า 259-261.

แสดงให้เห็นได้ชัดว่า การถือว่าการคิดข้อง การหลุดพ้น และการเวียนว่ายตายเกิด เป็นเรื่องของประภคติ เป็นธรรมชาติที่ออกจะอยู่เหนือเหตุผล เพราะประภคตินั้นมีสภาพเป็นสสารหรือวัตถุที่ไร้สัมปชัญญะ เมื่อประภคติเป็นสิ่งที่ไร้สัมปชัญญะ การคิดข้อง และการหลุดพ้นย่อมไม่มีความหมายใด ๆ สำหรับประภคติเลย การคิดข้องและความหลุดพ้นจะมีความหมายก็ต่อเมื่อปุรุषะมีสัมปชัญญะ และมีความรู้สึกนึกคิด เป็นผู้คิดข้องและ เป็นผู้หลุดพ้นเท่านั้น¹

ปรัชญาasanghaya-โยคะแบ่งความหลุดพ้นออกเป็น 2 แบบ คือ

(1) ชีวันมุกติ และ (2) วิเทหมุกติ

ชีวันมุกติหมายถึง ความหลุดพ้นที่เข้าถึงได้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ นั่นก็คือแม้จะเข้าถึงความหลุดพ้นแล้ว บุคคลนั้นก็ยังไม่ตาย ยังคงดำเนินชีวิตอยู่ต่อไปอีก เทียบได้กับผู้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วของปรัชญาพุทธ แต่ยังคงมีชีวิตอยู่

วิเทหมุกติ หมายถึงการเข้าถึงความหลุดพ้น พร้อมกับการแตกดับของร่างกาย เทียบได้กับการปรินิพพานของพระอรหันต์ในปรัชญาพุทธ²

ปรัชญาasanghaya-โยคะ ได้เสนอความคิดเห็นที่ค่อนข้างไม่สมเหตุสมผลอยู่ ในกรณีเสนอวิธีบรรลุบรมสุขสำหรับมนุษย์ โดยความรู้ที่แท้จริง หรือความรู้อันสมบูรณ์ ซึ่งเกิดจากประจักษ์ อนุमान และศัพทะ รวมทั้งด้วยการมีปัญญา ซึ่งเกิดขึ้นจากที่ปุรุषะไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส 5 ประการ แต่ก็ไม่ได้อธิบายให้ชัดเจนว่าควรจะทำประการใด ปคัญชลีจึงได้แย้งโยคะสูตรขึ้น

¹อ่านเพิ่มเติม J.N.Sinha, A History of Indian Philosophy, Vol. II, P.175-177.

²อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M.Datta, An Introduction to Indian Philosophy, P.P.284-285.

เพื่อเสนอวิธีบรรลุมรรค และสนับสนุนความเชื่อในพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งปรัชญา
 สางขะ-โยคะพยายามหลีกเลี่ยงการอภิปรายเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า และถือ
 ว่าพระผู้เป็นเจ้า (อิศวร) ผู้ปกครองสิ่งทั้งปวง เป็นวิญญาณที่แตกต่างจาก
 วิญญาณทั้งปวง พระองค์เป็นผู้นิรหุญต์ ผิดกับวิญญาณเหล่านั้น พระองค์ไม่เกี่ยว
 ค่ายกุศล อกุศลหรือกรรมวิบาก พระองค์ไม่เกี่ยวกับความคิดในอดีตหรือ
 ปัจจุบัน พระองค์เป็นสัพพัญญู เป็นครูของโลกทั้งปวงมาแต่เบื้องต้นสุด
 พระองค์เป็นเอกาลิงก์ ไม่มีที่สิ้นสุด การแสดงความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้านั้น
 นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งแห่งการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของโยคะแล้ว ยังเป็นวิธีอัน
 แน่นอนที่จะหาให้จิตสงบเป็นสมาธิ ซึ่งนำไปสู่ความหลุดพ้น อุปสรรคในการ
 ปฏิบัติจะหมดสิ้นลงไปก็อาศัยความช่วยเหลือจากพระผู้เป็นเจ้า

โยคะสูตรอธิบายว่า ลักษณะของสิ่งทั้งปวงย่อมมีเป็นชั้น ๆ
 ลดหลั่นกันลงมา และย่อมถึงที่สุด ณ คอนาคคองหนึ่ง อาทิความเล็กของ
 ปริมาณ และจำนวนของปริมาณ ดังนั้นความรู้ของสัตว์โลกทั้งปวง ซึ่งมีมาก
 บ้างน้อยบ้าง ย่อมถึงที่สุดคอนาคคองหนึ่ง และนั่นจะเป็นอันไปไม่ได้ หากเป็น
 องค์อิศวรนั่นเอง¹

สภาวะแห่งอิศวร

ปรัชญาโยคะมีทรรศนะว่า พระผู้เป็นเจ้า (อิศวร) ทรงเป็น
 บุรุษพิเศษ ที่ปราศจากข้อบกพร่องด้วยประการทั้งปวง ทรงสมบูรณ์พร้อมด้วย
 คุณสมบัติทุกอย่าง ทรงสถิตย์อยู่ในที่ทุกแห่ง ทรงเป็นสัพพัญญูและสรรพเคชะ
 ทรงดำรงเหนือสามัญวิสัยของมนุษย์ อยู่เหนือการจำกัดทั้งปวง ทรงกันข้าม

¹สมัคร บราวาส ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล, หน้า 236-237

มนุษย์แต่ละคนย่อมตกอยู่ในอำนาจของกิเลสไม่มากนัก อยู่ภายใต้อำนาจของอวิชชาหรือความเขลา รวมทั้งอำนาจของความกลัวต่อภัยอันตราย และความตาย เนื่องจากอวิชชานี้เอง มนุษย์ประกอบทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว แล้วต้องรับผลของกรรมที่ตนทำไว้ พระผู้เป็นเจ้าเท่านั้นที่ทรงเป็นผู้สมบูญพร้อมตลอดกาล ทรงสมบูญด้วยความรู้และอำนาจอันไม่มีขอบเขต โลกเกิดขึ้นจากการรวมตัวของประภคติและบุรุษะ การสลายตัวของสิ่งต่าง ๆ ในโลก เกิดจากการแยกจากกันของสิ่งแท้จริง (อันติมะ) ทั้งสองนี้ การรวมตัวและการแยกตัวของประภคติและบุรุษะ ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยความบังเอิญ ต้องมีสิ่งที่มีอำนาจสูงส่งบันดาลให้เกิด ผู้บันดาลให้ประภคติและบุรุษะรวมกัน และแยกจากกันคือพระผู้เป็นเจ้า (อิศวร) โดยช่วยจัดอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมให้แก่ผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ พระองค์ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การหลุกหลน หรือการบรรลุมกษะ แต่พระองค์ทรงช่วยให้การบรรลุมกษะง่ายขึ้น ซึ่งเราอาจจะกล่าวรวมกันได้ว่า ปรัชญาasanghะและโยคะต่างเชื่อ พระผู้เป็นเจ้า แต่มีใช้ในฐานะทรงเป็นผู้สร้างโลก พิทักษ์โลกและทำลายโลก หากเป็นเพียงบุรุษะพิเศษที่ยิ่งใหญ่ และสมบูญเหนือบุรุษะอื่น ๆ พระองค์มิได้เป็นผู้สร้างบุรุษะหรือประภคติ แต่ช่วยให้ผู้ภักดีต่อพระองค์ได้รับความสะดวกในการปฏิบัติธรรม เข้าถึงมกษะได้ง่ายขึ้น¹

ปรัชญาโยคะยอมรับคำสอนของปรัชญาasanghะทุกประการ และเมื่อปัทมฐลิกกล่าวถึงพระผู้เป็นเจ้า ยังกล่าวถึงวิธีดับทุกข์ดับกรรม ระงับการ

อ่านเพิ่มเติม สนัน ไซยานกุล, ปรัชญาอินเดีย, หน้า 454-457 และ 478-482 และ J.N. Sinha, A History of Indian Philosophy, Vol. II, P.125

เวียนว่ายตายเกิดด้วยเช่นกัน ปรัชญาอินเดียนั้นถือว่า ปรมสฺสหมายถึง การเข้าร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า ขณะที่ปรัชญาสางฆะกล่าวว่า ปรมสฺสหมายถึงการแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิงของบุรุษกับประภคฺติ หรือจิต กับสสาร แต่ความแตกต่างระหว่างปรัชญาทั้งสอง ทำให้ทำให้สสารที่ใหญ่ ของปรัชญาทั้งสองขัดแย้งกันไม่ ปรัชญาสางฆะมีมติว่า เมื่อบุรุษแยกออกจาก ประภคฺติโดยสิ้นเชิงแล้ว เกิดสิ่งที่อธิบายไม่ได้ขึ้น สิ่งทั้งปวงจะมารวมอยู่ใน สิ่งนี้ ปรัชญาโรคะมีมติว่า โดยอาศัยโยคะ บุรุษจะแยกออกจากประภคฺติ แล้วเข้าร่วมกับสิ่งที่อธิบายไม่ได้ ซึ่งมีอำนาจสูงสุดได้แก่พระอิศวร (พระเจ้า เป็นเจ้า) นั่นเอง¹

ปรัชญาสางฆะถือได้ว่าเป็นผู้ริเริ่มให้ความคิด และปรัชญาโรคะ เป็นผู้แนะวิธีปฏิบัติเพื่อไปสู่จุดหมาย ทั้งนั้นในความหลุดพ้น ปรมสฺสที่ปรัชญา สางฆะและปรัชญาโรคะกล่าวถึง ก็คือสิ่งเดียวกันที่จะทำให้เกิดขึ้นได้ ก็โดย การปฏิบัติตามวิธีโยคะ

ปรัชญาโรคะถือว่า ทุกข์ในโลกนี้และโลกหน้า เป็นสิ่งที่ป้องกันมิให้ เกิดขึ้นได้ โดยการเอาชนะจิต จิตของปรัชญาโรคะ หมายความว่ารวมถึงมัตถ์ หรือพหุธิ อหังการ และมันส จิตต่างกับบุรุษ แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด จิตเป็นผลผลิตของประภคฺติ ซึ่ง เกิดขึ้นเพราะบุรุษสะท้อนรัศมีเข้าไปหา ประภคฺติ จนเป็นเหตุให้คณะทั้ง 3 เสียสมบุคลย์ จิตมีสภาพแพร่หลายอยู่ทั่วไป เหมือนอากาศมีจำนวนเท่าบุรุษ บุรุษ 1 ตัว ย่อมมีจิต 1 ดวง บุรุษทำให้ จิตมีความรู้สึกนึกคิดได้ ความรู้สึกในจิต เรียกว่า "ญาณ" นั่นคือแรงสะท้อน

¹อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosophy,

อันได้มาจากบุรุษนั่นเอง ความแหล่งเกิดแล้ว จิตเป็นรูปธรรม เพราะ
 ประกटติเป็นธาตุทางรูปธรรม จิตเป็นสุขุมรูปชนิดหนึ่ง เมื่อใดที่บุรุษตระหนัก
 ว่า ตนแยกกันได้อย่างเด็ดขาดจากประกटติ หรือผลผลิตใด ๆ ของประกटติ
 คนอยู่เหนือโลกเหนือพฤติกรรม บุรุษก็หยุดสำคัญตนผิด รู้แจ้งว่าตนคือแรง
 สะท้อนในจิต พฤติกรรมต่าง ๆ ของจิตจะหยุดลง บุรุษก็จะเข้าสู่สภาพ
 สมบูรณ์เกิดบรมสุข เกิดความหลุดพ้น เรียกว่าโสมกะ ความจริงเกี่ยวกับ
 บุรุษสูงสุด (อุคัมบุรุษ)¹

วิธีปฏิบัติโยคะ

ปรัชญาโยคะได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติ เพื่อบังคับจิตให้สงบนิ่งสักคั่น
 พฤติของจิตที่แปรปรวนไปต่าง ๆ โยคะหรือสมาธิคือสภาวะอันประเสริฐที่จิตดับ
 อย่างเต็มที่ และบุรุษแยกตัวออกจากกายโรคยสิ้นเชิง เมื่อเป็นเช่นนั้นจิตก็จะ
 หยุดแห่งเล็งอารมณ์ต่าง ๆ แม้ในสภาพนี้ บุรุษก็จะคงตั้งอยู่ในร่างกายชั่ว
 ขณะหนึ่ง และคงกระทำการอยู่เสมือนหนึ่งแบ้นหมุนของช่างหม้อคงหมุนต่อไป
 แม้จะปั้นหม้อเสร็จแล้วฉะนั้น ทั้งนี้ก็โดยอาศัยแรงถีบที่หมุนแบ้นแต่แรก เท่าที่
 ที่กล่าวมานี้ย่อมเห็นได้ว่า โยคะกับผลของโยคะ คือสมาธิกับโสมกะเป็นภาวะ
 ที่อาจบรรลุได้แม้ในชีวิตนี้ อีกนัยหนึ่งการปฏิบัติตามหลักคำสอนของโยคะมุ่ง
 พอกจิตให้สะอาดจากกิเลส จิตที่ได้รับการพอกล้างให้สะอาดแล้ว ย่อมเกิด
 ความรู้แจ้ง เห็นจริงในสัจธรรม ความรู้แจ้งย่อมทำให้บุรุษเข้าถึงความ
 หลุดพ้นหรือโสมกะ ด้วยวัตถุประสงคดังกล่าว ปรัชญาโยคะจึงวางหลักปฏิบัติ

-----
¹อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosophy,
 Vol.II, P.P.371-372

เพื่อบรรลุโทษไว้ 8 ประการ (อสังขาร ๖ ประการ) ดังนี้

1. ยมะ : ข้อปฏิบัติทั้งหมด 5 ประการ ได้แก่

- (1) อหิงสา : การไม่เบียดเบียน ประทุษร้ายต่อมนุษย์และสัตว์โลกทุกชนิด
- (2) สติยะ : การรักษาความสัตย์ ทั้งในการกระทำ คำพูด และความคิด
- (3) อสเทยะ : การไม่ลักขโมย หรือถือเอาสิ่งของจากผู้อื่น โดยที่เจ้าของยังมีค้ำอญาค
- (4) พรหมจริยะ : การรักษาพรหมจรรย์ งดเว้นเกี่ยวข้องกับเพศ ความคุมจิตใจไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจความรู้สึกทางเพศ
- (5) อปริครหะ : การไม่โลภ ไม่เบียดเบียน หมายถึงไม่ยอมรับสิ่งที่ไม่จำเป็นในการครองชีพจากผู้อื่น

ปรัชญาโยคะถือว่าผู้ปฏิบัติตามคำสอนของโยคะจะต้องปฏิบัติตามหลักปฏิบัติ 5 อย่างนี้อย่างเคร่งครัด ถ้าร่างกายไม่ได้รับการควบคุมเป็นอย่างดีแล้ว จิตจะไม่สามารถตั้งมั่นในสมาธิได้ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ปัญญาจะแจ่มแจ้งก็จะไม่เกิดขึ้น

2. นิยมะ : การฝึกฝนตนเองให้บริสุทธิ์ทั้งภายในและภายนอก

ภายนอกได้แก่การชำระร่างกาย และการบริโภควาหารที่บริสุทธิ์ปราศจากโทษ ส่วนภายในได้แก่การควบคุมอารมณ์ และฝึกฝนตนเองในคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่

- (1) สันโดษ : ยินดีในปัจจัยเลี้ยงชีพตามมีตามหาได้

อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M. Datta An Introduction to Indian Philosophy, P.P. 302-303

(2) ทบะ : เข้มงวดในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของโยคะ ทนต่อความร้อนหนาว ภาระหา

(3) สวาธยาเย : ตั้งใจศึกษาหลักธรรมคำสอนทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

(4) อิศวรประณิธาน : เจริญสมาธิทำใจมุ่งต่อพระผู้เป็นเจ้า¹

3. อาสนะ : การควบคุมร่างกายให้อยู่ในอิริยาบถที่สบาย และ
เป็นประโยชน์แก่การเจริญสมาธิ ซึ่งมีอยู่มากมายหลายท่า เช่นท่าที่เรียกว่า
ปัทมาสนะ วีราสนะ กัทราสนะ เป็นต้น การฝึกร่างกายตามอิริยาบถตามที่
สอนไว้ในโยคะสูตร จำเป็นต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องนี้เป็นผู้
สอน โยคะถือว่าร่างกายที่อ่อนแอ จิตห่อเหี่ยวไม่เป็นสมาธิ²

4. ปราณายามะ : การกำหนดและควบคุมลมหายใจเข้าออกด้วย
การกำหนดความรู้สึกอยู่ที่การเข้าออกของลมหายใจตลอดเวลา³

5. บริคษาหาระ : การควบคุมประสาทสัมผัสโดยการปิดประตูที่
มาของอารมณ์ทั้ง 5 ทาง คือ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนัง เพ่งจิตให้จดจ่อกับ
อารมณ์สมาธิเพียงอย่างเดียว

การปฏิบัติตามข้อ 1-5 ที่กล่าวมาแล้วนั้น ปรัชญาโยคะถือว่าเป็น
การปฏิบัติภายนอก เรียกว่าพาหิรังคสาธนะ เป็นการปฏิบัติที่มีประโยชน์เกื้อ
กูลแก่การเจริญสมาธิ ส่วนการปฏิบัติอีก 3 ข้อ ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็น
การปฏิบัติภายใน เรียกว่า อันตรังคสาธนะ⁴

¹อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M.Datta, An Introduction to Indian Philosophy, P.P. 302-303

^{2,3} และ ⁴เรื่องเดียวกัน หน้า 303-305

6. ธารณะ : การกำหนดจิตจำให้จกจ่อแน่นแน้อยู่กับอารมณ์ของสมาธิ หรืออารมณ์ของจิต อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นดวงจันทร์ กองไฟ เทวรูป หรืออาจเป็นจุดใดจุดหนึ่งในร่างกาย ซึ่งทำให้เกิดสมาธิจิตขึ้นได้¹

7. ธยานะ : การกำหนดจิตแน่วแน่นอยู่กับสิ่งใด สิ่งหนึ่ง จุดใดจุดหนึ่งตามข้อ 6 การแน่วแน่นของจิตนี้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ปราศจากการหยุดชงัก²

8. สมาธิ : การที่จิตค้ำค่าในอารมณ์ของสมาธิเต็มที่ ในขั้นธยานะ จิตกับอารมณ์ของสมาธิยังไม่มีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สมาธิในขั้นนี้ จิตกับอารมณ์ต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในขั้นนี้ความรู้สึกว่าต้องเพ่งหรือกำลังเพ่ง ไม่มีเหลืออยู่อีก คงมีแต่อารมณ์ของจิตเท่านั้น ลอยเด่นเจิดจ้าอยู่ในจิต ความสัมพันธ์กับโลกภายนอกทางประสาทสัมผัสของผู้ปฏิบัติได้ถูกตัดลงโดยสิ้นเชิง เป็นขั้นที่ผู้ปฏิบัติตามคำสอนของโยคะจะต้องผ่านก่อนที่จะบรรลุถึงโมกษะ³

ข้อที่พึงสังเกตและเข้าใจว่า ณ ที่นี้ก็คือ การปฏิบัติทั้ง 7 ขั้น ก่อนถึงขั้นสมาธินั้น เป็นเพียงวิธีการ หรือหลักปฏิบัติที่ส่งต่อกันโดยลำดับเหมือนการก้าวขึ้นบันได 7 ขั้น ส่วนขั้นที่ 8 หรือสมาธิเป็นจุดหมายปลายทางฉะนั้น

ดังนั้นเราอาจจะกล่าวได้ว่า ในปรัชญาสาขะโยคะ การดับกรรมจะเกิดขึ้นจากความรู้อันแท้จริง หรือความรู้อันสมบูรณ์ทำให้สามารถแยกบุรุษออกจากประภคิตี หรือทำให้ชีวะเกิดความเข้าใจถูกต้องว่า ตัวตนที่แท้จริงคือบุรุษ ไม่ใช่ร่างกายที่เกิดจากประภคิตี เมื่อนั้นชีวะก็จะเข้าถึงความหลุดพ้นหรือโมกษะ การบรรลุความรู้ที่แท้จริงได้ก็โดยวิธีโยคะ(อษฎางคโยคะ)

1.2 และ 3 อ่านเพิ่มเติม S.Chatterjee & D.M. Datta,

An Introduction to Indian Philosophy, P. 305-306

หรือวิธีปฏิบัติ 8 ประการ ที่ได้กล่าวมาแล้ว นั้นเอง¹

ความสรุป

ปรัชญาasanghase-ryake เป็นปรัชญาระบบหนึ่งในปรัชญาอินเดีย ซึ่งมีความเห็นคล้าย ๆ กับปรัชญาระบบอื่น ๆ ในสายพระเวทของปรัชญาอินเดีย ซึ่งเห็นว่าชีวิตตามสภาพที่เป็นอยู่ในโลกนี้ตกอยู่ในห้วงความทุกข์ ปรัชญาasanghase-ryake เชื่อว่าความจริงแท้ในเอกภพได้แก่ บุรุษและประภคตินอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมจากคัมภีร์พระเวท คัมภีร์อุปนิษัท และคัมภีร์ภควัทคีตา จึงมีความเชื่อกฎแห่งกรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งเหตุและผล และในฐานะที่เป็นกฎแห่งธรรมชาติ เชื่อเรื่องการเกิดใหม่ การวนเวียนในสังสารวัฏ sanghase-ryake เชื่อว่ากรรมคือการกระทำของประภคติ คุณสมบัติของมัน ทำให้เกิดมีผลของกรรม ทำให้เกิดความรู้คืออวิชาหรือวิชชาขึ้น ดังนั้นเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เกิดบรมสุข บรรลุโมกษ เราต้องมีความรู้อันแท้จริง ความรู้อันสมบูรณ์ ซึ่ง เมื่อเกิดมีขึ้นแล้วจะทำให้บุรุษ กับประภคติแยกออกจากกัน ทำให้บุรุษพ้นจากพันธนาการ แห่งการเวียนว่ายตายเกิด กลับสู่สภาพเดิม เป็นวิญญานบริสุทธิ์ การจะบรรลุบรมสุขได้ ก็ด้วยวิธีryakeและด้วยความกรุณาจากพระผู้เป็นเจ้า (อิสวร) เท่านั้น

¹อ่านเพิ่มเติม S.Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol. II, P.P.353-363, และ J.N. Sinha, A History of Indian Philosophy Vol.II, P.P. 150-158